

บทที่ 2

ชาติลาวและคนลาว ก่อน ค.ศ. 1975

ภูมิหลังของแนวคิดเกี่ยวกับ “ชาติลาว” เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่สมัยฝรั่งเศสปกครองลาว และส่งผลต่อการกำเนิดกลุ่มผู้รักชาติลาวในเวลาต่อมาด้วย ในบทนี้จึงแบ่งพัฒนาการเกี่ยวกับความคิดการสร้างชาติในลาวเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่หนึ่ง ช่วงที่ลาวอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดสำคัญ 2 ประการ เรื่อง แผนที่ลาวและคนลาว ตามองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ จนกระทั่งการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลฝรั่งเศสในช่วงทศวรรษ 1940 และช่วงที่สอง ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 กับการกำเนิดขบวนการชาตินิยม และการต่อสู้ของสองฝ่ายการเมืองสำคัญภายหลังก้าวได้รับเอกราช คือ ฝ่ายรัฐบาลลาวราชอาณาจักรที่นิยมแนวคิดเสรีประชาธิปไตย และ ฝ่ายแนวลาวยักซาด ที่นิยมแนวคิดสังคมนิยม

ฝรั่งเศสกับการสร้างสำนึกชาติลาว

ในระยะแรก ฝรั่งเศสสนใจเพียงทรัพยากรของลาว เช่น ป่าไม้และเหมืองแร่ มากกว่าการพัฒนาลาวให้เป็นเช่นเดียวกับเวียดนาม แต่ภายหลังเมื่อฝรั่งเศสต้องการให้อินโดจีนเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้ “สหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส” (French Indochina) ฝรั่งเศสจึงส่งตัวแทนจากฝรั่งเศสเข้ามาปกครองโดยตรง และการกระทำเช่นนั้นทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องดินแดนลาวและกัมพูชาที่อ้างถึงสิทธิในการปกครองในดินแดนทั้งสองที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่ในขณะนั้นด้วยเหตุนี้ ผลของความพยายามอ้างความชอบธรรมในการปกครองของฝรั่งเศสและการเข้ามาบริหารเมืองอาณานิคมของฝรั่งเศสในระยะหลังจึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างสำนึกความเป็นชาติลาวและในส่วนนี้จะอธิบาย 2 ประเด็นสำคัญ คือ แผนที่ประเทศลาวและการจัดลำดับ “ชนชาติ”

1. จุดเริ่มต้นสำนึกชาติลาวแบบใหม่

1.1 แผนที่ประเทศลาว

โอ ดับเบิลยู วอลเตอร์ (O.W Wolters) เรียกรูปแบบของการปกครองในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าระบบ “ปริมนทลทางอำนาจ” (Mandala)¹ ตามความเชื่อแบบจักรวาลคติของอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของรัฐต่าง ๆ ในยุคก่อนสมัยใหม่ กล่าวคือ อาณาจักรหรือรัฐไม่มีขอบเขตและพื้นที่ที่แน่นอน แต่ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้ปกครองที่อิงอยู่กับระดับบุญบารมีซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นว่าตนเองเป็นอวตารของเทพเจ้า หรือ การสืบทอดเชื้อสายกษัตริย์เพื่อให้ตนเองมีบารมีสูงขึ้น

นอกจากนั้น ความเข้มแข็งของอาณาจักรเหล่านี้จะอิงกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและปรากฏในรูปแบบความสัมพันธ์ของระบบบรรณาการที่รับอิทธิพลมาจากจีน² ซึ่งเป็นพิธีกรรมหนึ่งเพื่อสืบสานและยืนยันสถานะต่าง ๆ ระหว่างผู้ให้และผู้รับ อย่างไรก็ตาม การส่งบรรณาการมีอยู่ทุกระดับเพราะเจ้าแผ่นดินไม่ว่าจะครองเมืองน้อยใหญ่ต่างก็สามารถอ้างได้ว่าตน

¹ O.W. (Oliver William) Wolters, History, Cultural, and Region in Southeast Asian Perspectives, Rev. ed. (Singapore: the Institute of Southeast Asian Studies, 1999) pp.

27-28, ระบบ “ปริมนทลทางอำนาจ” นี้จึงเปรียบเหมือนแสงเทียน คือ ยิ่งใกล้กับเล่มเทียน แสงสว่างยิ่งมาก และยิ่งไกลยิ่งจางหายไปซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากว่าศูนย์กลางอำนาจอ่อนแอลงก็คล้ายกับแสงเทียนที่ค่อย ๆ ริบหรี่ลง เมืองประเทศราชใกล้เคียงของเมืองศูนย์กลางนั้นก็อาจจะขึ้นต่อเมืองอื่นที่มีอำนาจมากกว่าในขณะนั้นได้ หรือ ยิ่งอยู่ห่างจากเมืองศูนย์กลางมากเท่าใด เมืองเหล่านั้นก็ยิ่งกระด้างกระเดื่องได้งายยิ่งขึ้นหากแรงเทียนนั้นสว่างไม่มากพอ

² โยชิยุกิ ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับ “รัฐต่าง ๆ ในภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนเหนือพร้อมด้วยภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน” หรือ “รัฐภายในภาคพื้นทวีป” ว่า จีนมองบทบาทของตนเองในฐานะเหนือกว่า ในขณะที่รัฐอื่นด้อยกว่า ดังนั้น ประเทศที่ด้อยกว่าต้องถวายเครื่องบรรณาการให้แก่จักรพรรดิจีนและยอมรับความเป็นเจ้าของจีน แต่จักรพรรดิจีนจะมีเพียงการพระราชทานของขวัญให้แก่กษัตริย์และรับรองฐานะกษัตริย์เหล่านั้นในฐานะผู้ปกครองในแต่ละท้องถิ่นเท่านั้น และ “รัฐในภาคพื้นทวีป” เหล่านี้ก็ยังคงมีระบบการปกครองของตนเอง เพียงแต่มีหน้าที่ถวายบรรณาการ, โยชิยุกิ มาซุฮารุ, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้างสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 จาก “รัฐการค้ำภายในภาคพื้นทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า” (กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), น. 20-21.

เป็นศูนย์กลางของจักรวาลน้อย ๆ ของตน เช่น แม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามจะต้องส่งบรรณาการให้แก่เจ้าแผ่นดินจีน แต่เจ้าแผ่นดินสยามก็คิดว่าพระองค์เป็นใหญ่ในจักรวาลในระดับภูมิภาค เช่นเดียวกับอังวะหรือตองอู และสยามยังเหนือกว่าศูนย์กลางจักรวาลน้อย ๆ ที่หลงพระบาง หรือน่าน เป็นต้น³

จุดเปลี่ยนสำคัญของแนวคิดเรื่องเขตแดนในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งก่อนหน้านั้นฝรั่งเศสเข้ามาในดินแดนนี้เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ หรือ ค้าขายเพื่อหาวัตถุดิบและตลาดระบายผลผลิตเท่านั้น แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงภายในยุโรปอันมีผลมาจากบรรยากาศของยุคภูมิธรรม (Enlightenment) เช่น แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ให้ความสำคัญกับเส้นเขตแดนประเทศที่ชัดเจน, อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศและประชาชนที่อยู่ในดินแดน ผนวกกับในระยะเวลาดังกล่าว จำนวนประชากรในยุโรปเริ่มขยายตัวเพิ่มขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ได้กระตุ้นให้รัฐชาติแบบใหม่เล็งเห็นความสำคัญของความมั่นคงและยุทธศาสตร์ของประเทศตนมากขึ้นและเข้าไปปกครองดินแดนอาณานิคมของตนโดยตรง⁴

“เมืองอาณานิคม” ของฝรั่งเศสจึงต่างกับการเป็น “เมืองประเทศราช” ตามความคิดแบบ “ปริมนทลทางอำนาจ” ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งสถานะของเมืองต่าง ๆ ไม่ได้ขึ้นต่ออำนาจการปกครองเดียว ด้วยเหตุนี้ เมื่อฝรั่งเศสต้องการกำหนดเส้นเขตแดนของ “สหพันธ์อินโดจีนของฝรั่งเศส” จึงพบกับปัญหาสำคัญที่ว่าเมืองที่ฝรั่งเศสต้องการนั้น บางเมืองอยู่ภายใต้อำนาจของทั้งสยามและเวียดนาม และปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐบาลฝรั่งเศสพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการกำหนดภูมิศาสตร์แบบใหม่ หรือ การทำแผนที่ ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลฝรั่งเศสส่งคณะสำรวจแผนที่ลงไปในพื้นที่ดังกล่าวและคณะสำรวจที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ คณะของออกุสต์ ปาวี (Auguste Pavie) ที่เริ่มสำรวจในช่วงเวลา ค.ศ.1886-1889⁵

³ ธงชัย วินิจจะกูล, “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพาทกันทั้งในและนอกประเทศ,” ใน *รัฐศาสตร์สาร* 3(2546): 6-7.

⁴ Harry G. Gelber, *Nation out of Empires: European Nationalism and the Transformation of Asia*, (New York: Palgrave, 2001), 89-112.

⁵ ธงชัย วินิจจะกูล, “ประวัติศาสตร์การสร้างตัวตน,” ใน *อยู่เมืองไทย รวมบทความทางสังคมการเมืองเพื่อเป็นเกียรติแด่ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริกในโอกาสครบรอบ 60 ปี*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), น. 6.

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลฝรั่งเศสแทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับลาวเลย กระทรวงต่างประเทศของฝรั่งเศสจึงเริ่มส่งคนไปหาข้อมูลเกี่ยวกับดินแดนอินโดจีนและสำหรับกรณีดินแดนลาว ฝรั่งเศสส่งกัปตันลูซเข้าไปในเมืองเว้ (Hue) เพื่อหาหลักฐานจากเอกสารราชสำนักเวียดนามและข้อมูลการบริหารงานส่วนท้องถิ่นบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงที่จะนำมาเป็นหลักฐานแสดงให้สยามเห็นว่า ดินแดนลาวอยู่ภายใต้การปกครองของเวียดนาม⁶ นอกจากนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสยังรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ อีกเพื่อใช้ยืนยันความชอบธรรมในการเข้าปกครองลาว เช่น งานเขียนของชาวตะวันตก เช่น ศาสตราจารย์โฟลลิโต์ (Professor Folliot) ซึ่งเขียนบทความในวารสาร บูเลอแตง เดอ ลา โซซิเอเต้ เดส เอตูดส์ แองโกลชีนัว (Journal Bulletin de la Société des Études Indochinoise) และอ้างอิงของบิชอป ตาแบร์ด (Bishop Taberd) ที่เขียนในปี ค.ศ. 1838 ว่าพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงจนกระทั่งถึงที่ราบสูงโคราชเป็นของเวียดนาม⁷

อีกด้านหนึ่ง สยามก็ถือว่า หัวเมืองลาวเป็นส่วนหนึ่งของระบบปริมณฑลทางอำนาจของสยาม ประกอบกับ ภายในกลุ่มชนชั้นนำของสยามในขณะนั้นก็เรียนรู้แนวคิดเรื่องเขตแดนสมัยใหม่จากฝรั่งชาวยุโรปทำให้สยามได้เริ่มดำเนินการผนวกหัวเมืองประเทศราชที่คลุมเครือในปฏิบัติการที่เรียกว่า “การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองของสยาม” ไปบ้างแล้ว⁸ ฉะนั้น สำหรับกรณีพิพาทซึ่งต่อมาสยามเรียกว่า “วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” (ค.ศ.1893 หรือ พ.ศ.2436) สยามจึงเจรจา

⁶ A. de Pouvoirville, La Question du Siam (Paris, 1896), pp. 60-61, quoted in Patrick Tuck, The French Wolf and the Siamese Lamb: the French Threat to Siamese Independence, 1858-1907, (Bangkok: White Lotus Press, 1995), p. 85.

⁷ Søren Ivarsson, Creating Laos : the Making of Lao Space Between Indochina and Siam, 1860-1945, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2008), pp. 38-40.

⁸ ธงชัย วินิจจะกูล, “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์,” น. 62-63, การปฏิรูปการปกครองนี้เป็นนโยบายขยายอำนาจการปกครองไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ในระยะแรกได้รวมหัวเมืองลาวตะวันออกและแถบเขมรเข้าเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ค.ศ.1890 คือ หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก (จำปาสัก), หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ (อุบลราชธานี) , หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ (หนองคาย) และหัวเมืองลาวฝ่ายกลาง (นครราชสีมา) ต่อมาจึงมีการรวมหัวเมืองต่าง ๆ เป็นมณฑลเทศาภิบาล ในปี ค.ศ.1894 คือ มณฑลลาวกลาง, มณฑลลาวกาวและมณฑลลาวพวน จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1900 จึงเริ่มมีการเปลี่ยนชื่อเดิมเป็นมณฑลนครราชสีมา, มณฑลฝ่ายเหนือ, มณฑลอุดร และมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ

ยุติปัญหาดังกล่าวด้วยการอ้างแผนที่ตามหลักสมัยใหม่เช่นกัน ซึ่งสยามใช้แผนที่ที่สำรวจโดยแมคคาธิ (McCarthy) ในปี ค.ศ. 1888⁹

อย่างไรก็ดี แผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์ที่ทั้งสองฝ่ายนำมาพิจารณาหาข้อยุตินั้นก็ต่างไม่มีน้ำหนักมากพอในการระบุอย่างชัดเจนว่า ดินแดนลาวควรจะเป็นของฝรั่งเศส หรือ สยาม เมื่อเหตุการณ์ยืดเยื้อและหาข้อยุติไม่ได้ ปาวิจึงเขียนรายงานต่อรัฐบาลฝรั่งเศสว่าหากการถกเถียงระหว่างสยามและฝรั่งเศสไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ควรต้องตกลงกันด้วยกำลังและต้องยึดสยามไว้เป็นดินแดนภายใต้อารักขา¹⁰ และ ในปี ค.ศ. 1893 ฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้ามาปิดปากอ่าวสยามและบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาในวันที่ 3 ตุลาคม ซึ่งสยามต้องยินยอมตามข้อตกลงแบ่งดินแดนลาวกับฝรั่งเศส โดยกำหนดให้แม่น้ำโขงเป็นเขตกันพรมแดนระหว่างสยามกับสหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส¹¹

“วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” จึงเป็นเหตุการณ์ที่เป็นบาดแผลอันเจ็บปวดของทั้งสยามและลาว แต่อย่างไรก็ดี เหตุการณ์ดังกล่าวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ตัวตนทางกายภาพตามแผนที่ภูมิศาสตร์สมัยใหม่ และยังเป็นเหตุการณ์ที่ถูกนำมาอ้างถึงในประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศบ่อยครั้ง ด้านหนึ่ง สยามนำมาอธิบายว่าเป็นการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมที่พยายามเข้าครอบครองสยามและนำมาปลุกเร้าความรู้สึกรักชาติ อีกด้านหนึ่ง ลาวนำเหตุการณ์ดังกล่าวมาอธิบายความรู้สึกโหยหาดินแดนลาวที่ตกเป็นของสยาม¹²

⁹ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 39. และ พีรพล สอน้อย, *กรณีพิพาทไทย-ฝรั่งเศส* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), น. 29.

¹⁰ Grant Evans, *A Short History of Laos : The Land in Between*, (Chiang Mai: Silkworm Books, 2002), pp. 40-42.

¹¹ ธงชัย วินิจจะกูล, “ภูมิกายาและประวัติศาสตร์,” ใน *ฟ้าเดียวกัน*, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2551), น. 90.

¹² *เรื่องเดียวกัน*, น. 91 - 92.

1.2 คนลาว

ฝรั่งเศสทำการสำรวจประชาชนในอาณานิคมของตนเอง¹³ เพื่อให้สามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างเป็นระบบ และในการสำรวจนี้ฝรั่งเศสแบ่งคนที่อยู่ในลาวออกเป็น 9 กลุ่ม คือ “ลาว”, “ไท”, “ชา”, “แม้ว-เย้า”, “เวียดนาม”, “จีน”, “ยุโรป”, “กัมพูชา”, “อินเดีย” และ “ปากีสถาน” จะเห็นได้ว่า ฝรั่งเศสใช้หลักการแบ่งตามเชื้อชาติอย่างคร่าว ๆ ให้รู้ว่าแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันเช่นไร เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเก็บภาษีซึ่งจะถูกเรียกเก็บหรือถูกเกณฑ์แรงงานแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม วัตทะนา พลเสนา (Vatthana Pholsena) วิเคราะห์ว่า การจัดลำดับประชากรของฝรั่งเศสเป็นการเรียงลำดับคนลาวตามสถานะที่ยกให้กลุ่ม “ลาว” และ “ไท” ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ปกครองลาวในขณะนั้นให้เป็น อันดับหนึ่ง และ สอง ตามลำดับ ทั้งที่จำนวนประชากรอาจจะน้อยกว่า “ชา” มีสถานะที่ต่ำกว่าทั้งสองกลุ่ม¹⁴

การกระทำของฝรั่งเศสจึงคล้ายกับได้หวนพิชพันธุของการแบ่งแยกผิวพรรณ หรือเชื้อชาติ (Race) ไว้ในลาวและตอกย้ำว่ากลุ่ม “ลาว” มีสถานะเหนือว่ากลุ่มอื่นดังจะเห็นว่า การเข้ามาของฝรั่งเศสได้รับการสนับสนุนจากคนลาวที่มองว่าฝรั่งเศสนำสันติสุขและเสถียรภาพมาสู่ลาว โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นสูงของลาวซึ่งมีโอกาสรวมตัวกันอย่างมั่นคงขึ้น อีกทั้ง ประชาชนลาวก็สามารถตั้งหมู่บ้านที่มั่นคงขึ้นมาใหม่ได้อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมาอันเนื่องมาจากสงครามกับพม่า, สยามและการรุกรานของชาวฮ่อ¹⁵ แต่สำหรับประชาชนกลุ่มเชื้อชาติอื่นกลับรู้สึกไม่พอใจมากยิ่งขึ้นและก่อตัวเป็นกลุ่มต่อต้านฝรั่งเศส¹⁶ เพราะก่อนหน้านี้กลุ่มเชื้อชาติ

¹³ ฝรั่งเศสทำการสำรวจในปี ค.ศ. 1911, 1921, 1931, และ 1942 ตามลำดับ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Vatthana Pholsena, “Nation/Represent: Ethnic Classification and Mapping Nationhood in Contemporary Laos,” in *Asian Ethnicity*, (3: 2) retrieved July 8, 2008, from Canadian Research Knowledge Network Database.

¹⁴ Vatthana Pholsena. “Nation/Represent : Ethnic Classification and Mapping Nationhood in Contemporary Laos,” pp. 176-177.

¹⁵ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 69-72.

¹⁶ ตัวอย่างเช่น ขบวนการพอกะวด หรือท้าวอี๋ อายี กลุ่มชาวชา หรือ ลาวเทิง (ค.ศ.1901-1903), ขบวนการองค์แก้วและองกมมะดำ กลุ่มชาวชาแะ หรือ ลาวเทิง ทางภาคใต้ (ค.ศ. 1901-1936), ขบวนการกลุ่มพะยาคำลื้อ กลุ่มไทลื้อ (ค.ศ.1908), ขบวนการกลุ่มมั่งเจ้าสุวรรณภูมิ กลุ่มชาวมั่งแห่งเมืองอุ แขวงพงสาลี (ค.ศ.1908-1910), ขบวนการต่อต้านกลุ่มไทดำและฮ่อในบริเวณ

อื่น ๆ มีสถานะเท่ากับข้าทาสของชาวลาวอยู่แล้วและเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาควบคุมระบบการเกณฑ์แรงงานและเก็บภาษีจึงเหมือนกับว่า พวกเขาต้องมีเจ้านาย 2 คน คือ คนฝรั่งเศสและคนลาว¹⁷

ตัวอย่างสำคัญ คือ การต่อต้านของชาวม้งทางภาคเหนือของลาว ในช่วง ค.ศ.1918-1921 หรือ เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสเรียกว่า “สงครามของคนเขลา”¹⁸ ชาวม้งเหล่านี้อพยพมาจากจีนและเมื่อเข้ามาก็ได้ปลุกปั่นซึ่งในขณะนั้นเป็นสินค้าที่ทำรายได้อย่างมหาศาล รวมทั้งประชากรม้งที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการทำทาสอำนาจชาวลาว, ชาวไทในสิบสองจุไทยและชาวไทพวนซึ่งต่างถือว่าชาวม้งอยู่ในสถานะต่ำกว่า หรือ มีสถานะเท่าเทียมกับพวกข้า ทำให้ชาวลาวในดินแดนดังกล่าวใช้อำนาจการปกครองที่ได้รับมอบหมายจากฝรั่งเศสในการเก็บภาษีเอารัดเอาเปรียบและยังกดขี่ไม่ให้ทำการปลุกปั่นโดยอ้างสิทธิดั้งเดิมในการค้าฝิ่นในบริเวณนี้ด้วย¹⁹

การต่อต้านฝรั่งเศสของคนเชื้อชาติอื่นที่ไม่ใช่ลาวจึงเป็นเพราะความไม่พอใจเจ้าหน้าที่คนลาวที่กระทำการต่าง ๆ ในนามของฝรั่งเศสมากกว่า²⁰ ในขณะเดียวกัน ในกลุ่มคนลาวจะไม่ค่อยพอใจฝรั่งเศส ในแง่ของการจัดลำดับคนลาวด้อยกว่าคนเวียดนามและการเพิ่มขึ้นของคนเวียดนามในลาวก่อให้เกิดปัญหาการแข่งขันระหว่างชาวลาวเจ้าของถิ่นกับชาวเวียดนามผู้

ข้าเหนือชายแดนลาว-เวียดนาม (ค.ศ.1914-1915), ขบวนการกลุ่มองแสนแห่งพงสาลี (ค.ศ.1915-1927), ขบวนการกลุ่มของชาวม้งของเจ้าฟ้าปาใจ (ค.ศ.1918-1922), ดูรายละเอียดการต่อสู้ของแต่ละกลุ่มอย่างละเอียดใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975 (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 264-286.

¹⁷ งานที่ฝรั่งเศสให้แรงงานทำ ได้แก่ งานโยธา หรือ งานสร้างค่ายทหาร สนามบิน สะพาน ถนน รวมทั้งสร้างและซ่อมแซมอาคารราชการ แต่แรงงานเหล่านี้ยังต้องขึ้นต่อเจ้านายลาวที่เป็นเจ้าแขวง เจ้าเมือง นายกอง ตาแสง ด้วย เช่น ปลุกบ้าน ทำไร่ ทำนา ทำยุ่งฉงข้าว ตักน้ำ ต่ำข้าว หาฟืน เป็นต้น ทำให้เวลาการเกณฑ์แรงงานซึ่งใช้โดยเวลาเฉลี่ยแล้วประมาณ 148-160 วันต้องยืดเยื้อออกไปอีกและยิ่งหากรวมทั้งเวลาที่ถูกระดมและเวลาเดินทางปีหนึ่งก็จะกินเวลาประมาณ 268-295 วันต่อปี ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน, สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975, น. 227-230.

¹⁸ Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, pp. 55-56.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., pp. 58-59.

อพยพ²¹ ดังจะเห็นได้จากความวิตกกังวลในกลุ่มชนชั้นสูงและไม่พอใจของเจ้าผู้พิชิตระบอบต่อบทบาทของชาวเวียดนามที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการบริหารราชการลาว²² อย่างไรก็ดี ทำายที่สุดความรู้สึกต่อต้านคนเวียดนามของคนลาวจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และภายหลังจะถูกใช้เป็นแรงขับเคลื่อนขบวนการชาตินิยมลาวของฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรลาว (รัฐบาลราชอาณาจักรลาว [รบล.]) ต่อไปด้วย ในทางกลับกันความไม่พอใจของกลุ่มที่ไม่ใช่ลาวที่ทวีเพิ่มขึ้นจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้คนส่วนใหญ่เข้าร่วมกับกลุ่มต่อต้านฝรั่งเศส โดยเฉพาะ กลุ่มแนวลาอฮิดสะละ (แนวลาอฮิดสะทะละ) ในภายหลัง

2. “ขบวนการฟื้นฟูลาว”: การสนับสนุนชาตินิยมลาวของฝรั่งเศส

ความสั่นสะเทือนภายในฝรั่งเศสภายหลังการพ่ายแพ้ต่อเยอรมนีในเดือนมิถุนายนปี ค.ศ. 1940 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและสำคัญขึ้น โดยเฉพาะการรณรงค์ขบวนการฟื้นฟูชาติของรัฐบาลวิชี (Vichy French Government) ที่หวังจะทำให้ฝรั่งเศสรวมเป็นหนึ่งเดียวกันและลบภาพแผลอันเจ็บปวดที่ถูกเยอรมนีย่ำยีได้ซึ่งถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลฝรั่งเศสและยังส่งต่อนโยบายนี้ไปยังเมืองอาณานิคมของตนด้วย

ในลาว หนึ่งในรัฐอาณานิคมอินโดจีน ฝรั่งเศสขยายระบบการศึกษาในลาวเพิ่มมากขึ้นและการเรียนการสอนที่เน้นชาตินิยมฝรั่งเศสซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาความคิดเกี่ยวกับรัฐชาติและความรู้สึกชาตินิยมทางอ้อมในกลุ่มคนลาวที่มีโอกาสเรียนหนังสือ²³ อีกด้านหนึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าว ฝรั่งเศสหวาดระแวงว่าคนลาวจะเชื่อการโฆษณาชวนเชื่อของ โครงการ “ไทยรวมไทย” (Pan-Thai Movement) ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งพยายามเรียกร้องให้คนที่พูดภาษาไทยที่อยู่ในอำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศสรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ประเทศ

²¹ Ibid., ในช่วงทศวรรษ 1930 เมื่อสังคมและเศรษฐกิจลาวเติบโตมากขึ้นและจำนวนชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาก็ขยายตัวเพิ่มขึ้นเกือบสองเท่าตัวตามเมืองศูนย์กลางต่าง ๆ

²² Ibid., p. 47.

²³ Jean Lartéguy avec le collaboration de Yang Dao, *La Fabuleuse Aventure du Peuple l'Opium* (Press de la Cité, 1979), p. 94, quoted in Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 53-55.

ไทย โดยเฉพาะการจัดการรายการวิทยุบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับลาวตอนใต้²⁴ ความหวาดระแวงนี้ได้กระตุ้นให้ฝรั่งเศสสนับสนุน “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” (the Lao Renovation Movement) และพัฒนาลาวอย่างเร่งด่วนเพื่อตอบโต้รัฐบาลไทย

การตอบโต้การทำลายของประเทศไทยเริ่มอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1941 เมื่อนายพลเรอเอกซอง เดอกูซ์ (Jean Decoux) ข้าหลวงใหญ่อินโดจีน (Governor-General of French Indochina, 1940-1945) มีหนังสือถึงนายโรเกซ (M. Roquez) ข้าหลวงใหญ่ประจำลาวว่า “คนลาวไม่เคยใส่ใจที่จะมองพินยอมด้อยที่ล้อมรอบหมู่บ้านของตนเอง ฉะนั้น ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จะต้องให้พวกเขาตระหนักว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนลาวผู้ยิ่งใหญ่”²⁵ รวมทั้ง เดอกูซ์ยังได้เอ่ยถึงการฟื้นฟู “วัฒนธรรมลาว” และการปรับปรุงวิทยาลัยฝึกหัดนักบริหารอาณานิคมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ความคิดชาตินิยมลาวด้วย²⁶

ต่อมานายโรเกซ ข้าหลวงใหญ่ประจำลาวมอบหมายให้นายชาร์ลส โรเชต์ (Charles Rochet) หัวหน้าฝ่ายการศึกษา (the Director of Public Education) ดูแล “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว”²⁷ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ฝรั่งเศสให้ความสำคัญต่อชาวพื้นเมืองมากขึ้นทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการเมือง²⁸ ดังเช่น กลุ่มผู้นำชาวลาวมีบทบาทในทางการเมืองการปกครองมาก

²⁴ โทชิฮารุ โยชิกาวา, รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและสงครามแปซิฟิก, แปลโดยอาหาร พึ่งธรรมสาร, (กรุงเทพฯ: โครงการแปลไทย-ญี่ปุ่น, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทยญี่ปุ่น, 2528), น. 7-10.

²⁵ Eric Pietrantoni, “Le Problème Politique du Laos,” (Vientiane, n.p., 1943), unpublished report, p. 101, quoted in Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, p. 78.

²⁶ Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, p. 78.

²⁷ Martin Stuart-Fox and Mary Kooyman, Historical Dictionary of Laos, (New York: Scarecrow Press), p. 77.

²⁸ Søren Ivarsson, “Towards a New Laos: Lao Nhay and the Campaign for National ‘Reawakening’ in Laos, 1941-45,” in Laos Culture and Society, edited by Grant Evans, (Chiang Mai: Silkworm, 1999), p. 63.

ขึ้น เช่น ให้ตำแหน่งเจ้าแขวง (ก่อนหน้านี้ต้องเป็นคนฝรั่งเศส)²⁹ รวมทั้ง การเปิดโอกาสให้คนลาวหลายคนร่วมทำงานใน “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว”³⁰ เช่น หนู อะไซ (หนู อะไซ), กะต่าย โดน สะสลิด (กะต่าย โดบสะสลิด) ในช่วงเวลานี้ ฝรั่งเศสจึงได้รับการสนับสนุนจากคนลาว โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำที่ต้องการรักษาภาพของการรวมอยู่ในสหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina under French Suzerainty) และกลุ่มสนับสนุนชาตินิยมที่ขึ้นชมฝรั่งเศส (Pro-French Nationalism)³¹

นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านการคมนาคม ฝรั่งเศสสร้างถนนเพิ่มขึ้นเพื่อให้เป็นเส้นทางเชื่อมส่วนต่าง ๆ ของลาวกับรัฐในสหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส, ด้านสาธารณสุข ฝรั่งเศสจัดตั้งหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้าไปในบริเวณที่ห่างไกล, และการเมืองการปกครอง ฝรั่งเศสปรับปรุงวิทยาลัยการปกครอง (E'cole d'Administration) ในเวียงจันทน์เพื่อมีการปฏิรูปการเรียนการสอนเพื่อรองรับความต้องการข้าราชการลาวที่มีความรู้³² และพัฒนาพื้นที่ทางภาคใต้ของลาวที่มีการโจมตีและโฆษณาชวนเชื่อจากไทยมากกว่าจุดอื่น ๆ ในลาว เช่น การตั้งโรงเรียนศิลปกรรมลาวขึ้นที่เมืองโขงทางภาคใต้ของลาวด้วย³³

สำหรับ ในส่วนนี้จะนำตัวอย่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นหนึ่งใน โครงการของ “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” มาอธิบายความเปลี่ยนแปลงสำนึกเกี่ยวกับ “ชาติลาว” และ “คนลาว” โดยเฉพาะ ลาวใหญ่ (ลาวใหญ่) ซึ่งมีความหมายว่า “ลาวเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่” และยังเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาลาวฉบับแรกด้วย³⁴ จนกระทั่งต่อมา ฝรั่งเศสสนับสนุนให้ผลิตหนังสือพิมพ์อื่น ๆ

²⁹ Søren Ivarsson, Creating Laos: the Making of Lao Space Between Indochina and Siam, 1860-1945, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2008), p. 55.

³⁰ Martin Stuart-Fox, A History of Laos, (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), pp. 54-55.

³¹ Søren Ivarsson, Creating Laos, p. 146.

³² Ibid., p. 55.

³³ Martin Stuart-Fox, A History of Laos, pp. 54-55.

³⁴ ลาวใหญ่ ออกจำหน่ายและแจกจ่ายครั้งแรกในเดือนมกราคม ค.ศ. 1941 ซึ่งในขณะนั้นยังพิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ลายมือเขียน, มีจำนวนหน้าทั้งหมด 10 หน้าแบ่งเป็นภาษาลาว 8 หน้า และภาษาฝรั่งเศสอีก 2 หน้า ออกจำหน่ายสัปดาห์ละ 2 ฉบับแต่ไม่มีการกำหนดวันที่ออกแน่นอน ส่วน

เช่น *ปะเทดลาว (Pathet Laos)* ที่ตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสและจัดทำโดยกลุ่มชนชั้นนำของลาวเอง , *แองโดจีน (Indochine)* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของประเทศในกลุ่มอินโดจีน และหนังสือพิมพ์ของภาษาฝรั่งเศส เลอ ญูว ลาว (*Le Nouveau Laos*)³⁵

2.1 ชาติและประเทศลาวใหม่

หนังสือพิมพ์ *ลาวใหญ่* มีคอลัมน์ที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องราวของประเทศลาว ดังเช่น นิทานชุด “คำสอนและสี่สະหมุด” ของบลองชาร์ด เดอ ลา บรอส (Blanchard de la Brosse) ซึ่งเป็นเรื่องราวของเด็กกำพร้าสองคนที่เดินทางไปทั่วประเทศลาวตั้งแต่หมู่บ้านในจำปาสัก ปากเซ สะหวันนะเขต ท่าแขก เวียงจันทน์ บอลิคาณ เชียงขวาง เรื่อยมาจนถึงหลวงพระบาง และในการเดินทางนี้คนอ่านจะได้เรียนรู้เรื่องพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศลาวจากปรากฏการณ์ธรรมชาติและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่แตกต่างกันตามแต่ละเมืองที่ทั้งสองได้ไปเยือน อาจกล่าวได้ว่า นิทานชุดนี้จะกระตุ้นผู้อ่านจินตนาการขอบเขตพื้นที่ของประเทศลาวแบบใหม่ได้จากเมืองต่าง ๆ ที่ทั้งสองเดินทางไปถึง³⁶

นิทาน “คำสอนและสี่สະหมุด” ยังกล่าวถึงดินแดน “ที่ราบสูงโคราช” ว่าเป็นของลาว ซึ่งเป็นตอนที่ทั้งสองคนจะเดินทางไปโคราชแต่มีความวิตกกังวลว่าการเดินทางจะปลอดภัยหรือไม่ เพราะต้องเดินทางไปในดินแดนไทยที่เป็นศัตรูของลาว แต่ท้ายที่สุด ทั้งสองก็ได้รับคำแนะนำว่าไม่ต้องกลัวเพราะดินแดนดังกล่าวเป็นของญาติและเป็นเพื่อนร่วมชาติของลาวซึ่งไม่มีใครจะมาทำร้ายได้³⁷ อาจกล่าวได้ว่า การย้าโคราชเป็นเมืองของพี่น้องเป็นการตอบโต้การรณรงค์ของประเทศไทยที่เรียกร้องให้ประชาชน ชนชาติ “ไท” กลับคืนมาอยู่ในประเทศไทย เพราะในทางกลับกัน คนที่อยู่ในภาคอีสานของไทยและภาคเหนืออย่างเชียงใหม่ล้วนแต่เป็นคนลาวซึ่งควรจะอยู่ในประเทศลาวมากกว่าประเทศไทย³⁸

การตีพิมพ์ประมาณ 5,000 ฉบับต่อครั้ง, Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 152 and Martin Stuart-Fox, *A History of Laos*, p. 55.

³⁵ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 152.

³⁶ *Ibid.*, p.160, 162.

³⁷ *Ibid.*, p. 162.

³⁸ George-Marie Kerneis, “La vérité sur le différend franco-siamois,” *Indochine* 18 (January 1941): 7 และ ภาพใน “Le Laos Manifeste son loyalisme,” *Indochine* 12 (November 1940): i-iii, quoted in Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 166.

นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์ *ลาวใหญ่* ถือเป็นศูนย์กลางของข่าวสารจากภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นข่าวงานแต่งงาน งานศพ งานวันเกิด, การประชุมนัดหมายต่าง ๆ, การเฉลิมฉลองงานต่าง ๆ รวมทั้งข่าวจากทั่วโลก, บทกลอนทั้งแบบดั้งเดิมและกลอนลาวสมัยใหม่, ข่าวการเกษตร และข่าวจากส่วนการบริหารประเทศ³⁹ ซึ่งอีวาร์สันวิเคราะห์ว่าประเด็นนี้เป็นส่วนสำคัญของการสร้างสำนึกคนลาวใหม่ ดังเช่น จดหมายของบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *ปะเทดลาว* ที่กล่าวถึงคอลัมน์ “ข่าวจากลาว” ใน *ลาวใหญ่* ว่า

สิ่งที่ประชาชนนิยมอ่านมากเป็นอันดับแรกใน *ลาวใหญ่* คือ ข่าวในประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มข้าราชการและชนชั้นสูง... ตัวอย่างเช่น บางคนอยู่ที่ มะหาตไซ (Mahassay) แต่มีพี่ชายอยู่ที่เมืองเชียงขวาง และมีญาติที่เมืองปากเซ และเพื่อนอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในขั้นแรก พวกเขาแปลกประหลาดใจที่ได้อ่านข่าวเกี่ยวกับคนที่พวกเขารู้จักในหนังสือพิมพ์ แต่ไม่นานพวกเขาก็เคยชินและรอคอยที่จะอ่านข่าวเหล่านั้นอีก การลงข่าวในหนังสือพิมพ์ทำให้พวกเขารู้สึกถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ซึ่งบางข่าวเป็นการแจ้งข่าวการเปลี่ยนแปลงของหน้าที่การงานของพวกเขาเอง, บางข่าวก็อ่านแล้วทำให้พวกเขารู้สึกปลื้มใจ หรือ ดีใจเหมือนกับได้รางวัลใหญ่ ในทำนองเดียวกัน พวกเขาก็ได้อ่านข่าวเกี่ยวกับหมู่บ้าน หรือ จังหวัดของตนเองด้วย เช่น การเก็บเกี่ยว โรคระบาด การสร้างถนนใหม่ หรือ การเปิดโรงเรียนและวัดด้วย⁴⁰

ด้วยเหตุนี้ เมื่อผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศลาวจึงไม่น่าแปลกใจว่าหนังสือพิมพ์ได้สร้างปลูกสำนึกจิตวิญญาณคนลาวให้มีสำนึกในชาติลาวใหม่ขึ้นมา แม้จะจำกัดอยู่ในกลุ่มข้าราชการและชนชั้นสูงที่มีการศึกษาก็ตาม

นอกจากนั้น ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ยังนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ลาวอยู่บ่อยครั้ง และการตอกย้ำการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างและการสูญเสียความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชาติ อันเนื่องมาจาก ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากผู้ปกครองที่ทั้งอวดดีและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่า ก็ยังเป็นแรงบันดาลใจให้คนลาวร่วมกันสร้างลาวใหม่ร่วมกันเพื่อแก้ไข

³⁹ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 152.

⁴⁰ X (Anonymous), “Au Lao Nhay,” *Pathet Lao* (June, 1941) quoted in Søren Ivarsson, *Creating Laos*, pp. 159.

ความผิดพลาดในอดีต ตัวอย่างเช่น บทความของบัวไซ ข้าราชการชาวลาวในหนังสือพิมพ์ *ปะเทดลาว* กล่าวถึง ความผิดพลาดของบรรพบุรุษในอดีตที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าชาติทำให้ล้านช้างแตกแยกและเข้าสู่ยุคมืดของประวัติศาสตร์ลาว อีกทั้ง นิสัยของคนลาวที่เห็นแก่ความสนุกสนาน, ไม่สนใจงานและไม่สนใจศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องเยียวอย่างเร่งด่วน และท้ายที่สุด บัวไซกล่าวขอบคุณ *ลาวใหญ่* ซึ่งเป็นผลงานหนึ่งของฝรั่งเศส ที่ทำให้คนลาวมองเห็นความผิดพลาดของตนและบทเรียนนั้นจะช่วยปลุกจิตสำนึกคนลาวให้มีความสนใจใหม่ต่ออนาคตชาติลาวที่จะต้องประสบความสำเร็จ, มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองต่อไป⁴¹

ยิ่งไปกว่านั้น ประวัติศาสตร์ยังทำให้คนลาวภูมิใจว่าประเทศลาวก็มีประวัติศาสตร์เป็นของตัวเอง เพราะมีอาณาจักรล้านช้างที่เป็นยุคทองที่ยิ่งใหญ่ของลาวทั้งความเข้มแข็งทางการทหาร, ศาสนาพุทธและศิลปะที่เจริญรุ่งเรือง⁴² อีกทั้ง ประวัติศาสตร์ยังช่วยตอกย้ำว่าคำโฆษณาชวนเชื่อของไทยบิดเบือน ดังจะเห็นว่า มีบทความที่อ้างเรื่องราวประวัติศาสตร์มาอธิบายว่าสิ่งที่ไทยอ้างนั้นผิด เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์, ภาษา, วัฒนธรรมที่ไทยอ้างว่าบรรพบุรุษสยามเป็นคนทำ แท้จริงแล้วหนีบยืมคนลาวไปใช้ต่างหาก⁴³

อีกด้านหนึ่ง ฝรั่งเศสพยายามสร้างให้คนลาวมีสำนึกร่วมกับชาว “อินโดจีน” ซึ่งฝรั่งเศสเริ่มทำมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920 โดยเฉพาะในการเรียนนักเรียนและบาลีของพระสงฆ์ลาว ส่วนใหญ่มักจะใช้ตำราเรียนจากประเทศไทยและพระสงฆ์ลาวนิยมศึกษาต่อในประเทศไทยทำให้ฝรั่งเศสซึ่งจะไม่ค่อยสนใจลาวมากเท่าไรนักเห็นผลกระทบจากการเติบโตของแนวคิดชาตินิยมภายในสยาม สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1910-1925) ที่เน้นเรื่อง “ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์” ซึ่งแฝงมากับแบบเรียนและการรับรู้ของพระสงฆ์ที่ศึกษาในไทย ในช่วงเวลาดังกล่าว ฝรั่งเศสจึงจัดให้มีการสังคายนาวินัยของพระสงฆ์ทั่วประเทศเพื่อให้พระสงฆ์ลาวมีความเป็นหนึ่งเดียวกันและจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ที่เวียงจันทน์ในปี ค.ศ.1931 และปีต่อมาที่หลวงพระบางเพื่อให้พระสงฆ์สามารถเรียนในลาวได้ หรือ หากต้องการศึกษาเพิ่มเติมฝรั่งเศสจะสนับสนุนให้เดินทางไปศึกษาวิทยาลัยสงฆ์ที่พนมเปญเพื่อเบนความสนใจของพระสงฆ์ที่เคยศึกษา

⁴¹ Bouasy, “Les Fautes de Nos Pères,” *Pathet Lao* 1 (June 1941): 7-10, quoted in Søren Ivarsson, *Creating Laos*, pp. 168-169.

⁴² Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 167.

⁴³ *Lao Nhay* 2 (March 1941): 4, quoted in Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 168.

พุทธแบบเถรวาทตามชนบทยามาเป็นกัมพูชาซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองในอาณานิคมของฝรั่งเศสเช่นเดียวกัน⁴⁴

นอกจากนั้น ทศวรรษของการ “ฟื้นฟูชาติลาว” ฝรั่งเศสสร้างโรงเรียนทั้งชั้นประถมและมัธยมมากขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ และยังจัดทำแบบเรียนหนังสือลาวและฝรั่งเศสควบคู่กันไปด้วย⁴⁵ รวมทั้ง ฝรั่งเศสสนับสนุนหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ลาวที่เป็นภาษาลาวและอธิบายจุดกำเนิดของคนลาวว่า แต่เดิมเป็นดินแดนของชนกลุ่มน้อย, ชาวมอญ และ เขมรที่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ของลาวในขณะนี้เพื่อเชื่อมโยงคนลาวกับอารยธรรมโบราณของจามปาและสื่อให้เห็นว่าคนลาวไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชนชาติไทที่อาศัยในสยามแต่คนลาวนั้นมีความใกล้ชิดกับประวัติศาสตร์ “อินโดจีน” มากกว่า⁴⁶

2.2 ภาษาลาวมาตรฐาน

ก่อนหน้านี้ ฝรั่งเศสสนับสนุนการก่อตั้ง หอสมุดพุทธบัณฑิตศึกษา (หอสมุดอุยกุชขันติศึกษา)⁴⁷ ในปี ค.ศ.1929 และให้เจ้าพิศษะราด (ເພັດຊະຣາດ) เป็นประธานในการดำเนินการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและจัดตั้งการศึกษาศาสนาในลาว นอกจากเจ้าพิศษะราดแล้ว ยังมีมหาสิลา วีระวงส์ (ມະຫາສິລາ ວິຣະວົງສ໌) อีกคนหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในสร้างภาษาลาวมาตรฐาน มหาสิลาดัดแปลงเพิ่มเติมตัวอักษรลาวให้ครบตามตัวบาลีโดยเพิ่มตัวอักษรธรรมและบาลีเข้าไป ซึ่งในปี ค.ศ. 1933 ทางกรก็เริ่มหล่อตัวอักษรลาวใหม่เหล่านี้ในกัมพูชาเพื่อพิมพ์

⁴⁴ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 71-72.

⁴⁵ สิลา วีระวงส์, *ประวัติศาสตร์ลาว*, แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2539), น. 312.

⁴⁶ หนังสือเรียนที่เป็นภาษาลาวเล่มแรกเขียนขึ้นในปีค.ศ. 1918, Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 72.

⁴⁷ หอสมุดพุทธบัณฑิตศึกษา (สภาพุทธศาสนิกชนแห่งชาติลาว) สังกัดตามวิธีการเขียนของ มหาสิลา วีระวงส์ ดู ดาลา กันละยา และดวงเดือน บุนยาวง (ดาลา กันละยา และ ดวงเดือน บุนยาวง), มหาสิลา วีระวงส์ ชีวิตผู้ข้า, *My Life* อดีตชีวิต, คำกลอนพุทธทำนาย 16 ข้อและกลอนลำพูนปี พ.ศ. 2487 (ມະຫາສິລາ ວິຣະວົງສ໌ ຊີວິດຜູ້ຂ້າ, *My Life* ອັດຕະຊີວະບັດ, ຄຳກອນພຸດທະທຳນາຍ 16 ຂໍ້ ແລະກອນລຳພຸມປີ 2487), (นครหลวงเวียงจันทน์: มันทาตุฮาด 2004), น. 48.

แบบเรียนที่มหาสิลาแต่งขึ้นด้วย⁴⁸ และมีการจัดพิมพ์ไวยากรณ์ลาวภาคอักษรวิธี ในปี ค.ศ.1935 เพื่อเป็นแบบเรียนแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปใช้อ้างอิงด้วย⁴⁹

ต่อมา ตัวอักษรลาวใหม่นี้ถูกนำมาใช้ในหนังสือพิมพ์และวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น วรรณคดีเรื่อง “สินไซ”, เรื่องสั้น “พระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์” ของลาวจินตามะนี (นามปากกาของ ปิแอร์จินท์)⁵⁰ ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์เป็นพื้นที่ที่สร้างวรรณคดีลาวแบบใหม่ด้วย เช่น เพลงลาว นวนิยาย การ์ตูน แต่ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ มาตรฐานการเขียนกลอนลาว จากคอลัมน์ “กาพย์กลอนลาว” ที่สอนการเขียนบทกลอนแบบใหม่ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากจนต้องตีพิมพ์รวมเล่มออกขาย⁵¹

อย่างไรก็ดี ความใกล้เคียงกันของภาษาไทยและภาษาลาวก็ยังเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ไทยอ้างว่าลาวเป็นของไทย และยังมีมากขึ้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มให้มีการรณรงค์การเขียนภาษาไทยแบบใหม่ คือ การลดตัวอักษรที่ยุงยาก เช่น ศ พ ซึ่งทำให้ยังมีความใกล้เคียงกัน แต่หลังจากเริ่มใช้ภาษาลาวมาตรฐานแล้ว แบบภาษาลาวมาตรฐานก็เป็นประเด็นที่กลุ่มปัญญาชนในหนังสือพิมพ์ให้ความสนใจและกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งโดยเฉพาะปิแอร์จินท์ ผู้เขียนคอลัมน์อธิบายคำศัพท์ภาษาลาวใน *ลาวใหญ่*⁵² ในขณะเดียวกัน การถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องภาษาลาวนี้ยังส่งผลให้เริ่มมีการขุดคุ้ย ปรับปรุง และฟื้นฟูวัฒนธรรมลาว เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนลาวมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากไทย หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งเริ่มแสดงถึงความภูมิใจในชาติพันธุ์ลาวเหนือกลุ่มอื่นได้ออกมาในงานเขียนในช่วงเวลานั้น⁵³ ตัวอย่างเช่น บทความของกะต่ายโดนสะสอลิด ซึ่งเขียนตอบโต้หลวงวิจิตรวาทการ นักคิดนักเขียนคนสำคัญของไทยซึ่งกล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้ริเริ่มตัวหนังสือไทย กะต่ายโต้แย้งในบทความของเขาว่า “สิ่งที่หลวงวิจิตร

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 50.

⁴⁹ สิลา วีระวงส์ (สิลา วิระวงษ์), *ประวัติหนังสือลาว (ບັດທັງສິລາວ)*, (เวียงจันทน์: ไม้หนาม, 1995), น. 32-34.

⁵⁰ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, pp. 181-182.

⁵¹ *Ibid.*, pp. 184-185.

⁵² *Ibid.*, p. 196.

⁵³ *Ibid.*, pp. 150-151.

กล่าวอ้างนั้นไม่เป็นความจริง เพราะแท้จริงแล้วพ่อขุนรามคำแหงนั้นเป็นพระมหากษัตริย์ลาวและภาษาที่พระองค์ใช้นั้นเป็นภาษาลาวไม่ใช่ไทย สิ่งไทยอ้างจึงเป็นการบิดเบือนประวัติศาสตร์⁵⁴

อย่างไรก็ดี กลางปี ค.ศ. 1942 ฝรั่งเศสมีความพยายามมากขึ้นที่จะให้ภาษาลาวมีมาตรฐานที่ดีกว่าเดิม แต่แผนการของฝรั่งเศสให้ใช้ตัวอักษรโรมันแทนตัวอักษรลาวด้วยความหวังว่าการใช้ตัวอักษรโรมันจะทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสหพันธอินโดจีนและทำให้ลาวตัดขาดจากไทยได้อย่างแท้จริง ในปีนั้น ฝรั่งเศสบังคับใช้อักษรโรมันในส่วนของงานบริหารอาณานิคม ทั้งงานราชการและโรงเรียนต่าง ๆ รวมทั้งในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งในหนังสือพิมพ์ก็ตอบรับเพราะตัวอักษรโรมันนั้นง่ายต่อการพิมพ์และยังลดภาระเรื่องกระดาษในการพิมพ์ แต่หนังสือพิมพ์ก็ยังใช้ตัวอักษรโรมันควบคู่กับตัวอักษรลาว⁵⁵

จนกระทั่ง ในปี ค.ศ. 1944 ความคิดเรื่องการใช้อักษรโรมันแทนอักษรลาวนี้ถูกระงับไปเมื่อเจ้ามหาชีวิตสีสะหวางวง, เจ้าชายสว่างวัฒนาและเจ้าเพ็ชรธาตุดำ⁵⁶ รวมถึงกระต่าย โดนสะสลิด ปัญญาชนรุ่นใหม่ที่เขาจะเห็นด้วยว่าการเขียนด้วยตัวอักษรโรมันจะทำให้คนจำนวนมากเข้าใจข่าวสารต่าง ๆ ได้มากขึ้น แต่ในทัศนะของกระต่ายการใช้ตัวอักษรโรมันจะทำให้ประชาชนหลงลืมประวัติศาสตร์ของลาวไป⁵⁷

กล่าวโดยสรุป “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” มีส่วนสำคัญให้คนลาวที่เป็นชนชั้นนำและชนชั้นกลางมีสำนึกเรื่องชาติใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ทำให้คนลาวรู้สึกว่าเป็นพลเมืองลาวและเข้าใจคำว่า “ชาติลาว” เป็น “ประเทศลาว” แบบรัฐชาติได้มากขึ้น ประเด็นที่สอง คือ ฝรั่งเศสประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างความแตกต่างระหว่างสำนึกความเป็นลาวกับสำนึกความเป็นไทย ตัวอย่างสำคัญคือ ภาษาลาวมาตรฐานและประวัติศาสตร์ที่ถูกกล่าวถึงในบทความหนังสือพิมพ์ที่โต้ตอบได้กับไทย อีกด้านหนึ่ง การสร้างให้คนลาวมีสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐอินโดจีนของฝรั่งเศสถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรซึ่งอิวารสัน

⁵⁴ Katay Donsorith, “Alphabet et ecriture lao,” (Vientiane: Édition du ‘Pathet Lao’, 1943), pp. 8-10, quoted in Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p.194.

⁵⁵ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 194.

⁵⁶ Martin Stuart-Fox, *A History of Laos*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 55.

⁵⁷ Søren Ivarsson, *Creating Laos*, p. 194.

อธิบายว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะในระยะแรกฝรั่งเศสไม่ค่อยให้ความสนใจลาวมากนักและไม่ได้พัฒนาปัจจัยที่จะสร้างสำนึกชาตินิยมแก่ลาวเท่าที่ควรโดยเฉพาะการศึกษา รวมทั้งการที่ฝรั่งเศสให้ชาวเวียดนามเข้ามาในลาวจนกระทั่งจำนวนประชากรเวียดนามเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในปี ค.ศ. 1920-1930 เป็นสิ่งที่ทำให้คนลาวโดยเฉพาะชนชั้นสูงไม่ค่อยพอใจเพราะคนเวียดนามเหล่านั้นมีหน้าที่การงานเกินหน้าเกินตาคนลาว ด้วยเหตุนี้ ความพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างลาวกับเวียดนามในฐานะเพื่อนร่วมชาติอินโดจีนจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยากในลาว⁵⁸

โดยภาพรวม พลังของสำนึกชาตินิยมช่วงของการปกครองฝรั่งเศสเป็นผลของ “ขบวนการฟื้นฟูชาติลาว” ในทศวรรษ 1940 และจะเห็นได้อย่างชัดเจนขึ้นในขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเริ่มต่อสู้เพื่อให้หลุดจากการปกครองของฝรั่งเศส อันเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการต่อต้านฝรั่งเศสของกลุ่มอื่น ๆ ก่อนหน้านั้นที่เคลื่อนไหวเพราะความไม่พอใจเรื่องผลประโยชน์และความรู้สึกถูกกดขี่ข่มเหงมากกว่า

การแตกแยกของกลุ่มผู้รักชาติลาว

ภายหลังการเข้ามาของญี่ปุ่นในลาวเมื่อวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ.1945 ญี่ปุ่นเข้ามาทำลายความรู้สึกขึ้นชมฝรั่งเศสและยังเปิดทางไปสู่การสร้างขบวนการชาตินิยมลาวให้กว้างขวางออกไปในระยะแรกยังมีความหลากหลายของขบวนการต่อต้านไม่ว่าจะเป็นต่อต้านไทยอันเนื่องมาจากโดยสำนักทางประวัติศาสตร์ของลาวมีความคิดทางด้านลบต่อไทยโดยเฉพาะการขยายลัทธิไทยเป็นใหญ่ของจอมพล.พิบูลสงคราม หรือ ต่อต้านเวียดนามซึ่งในอดีตเป็นผู้รุกรานลาวรวมทั้งในระยะเวลานั้นชาวเวียดนามจำนวนมากเข้ามาตั้งชุมชนในลาวและยังทำงานในตำแหน่งสูงกว่าคนลาว อีกทั้ง ปัญหาความไม่ลงรอยกันในหมู่เจ้านายของลาวเองอันเนื่องมาจากการตัดสินใจพระทัยของเจ้ามหาชีวิตเรื่องการประกาศเอกราชให้ลาวตามคำแนะนำของญี่ปุ่นและเมื่อทรงตกลงกับฝรั่งเศสและให้การประกาศเอกราชเมื่อครั้งกระทำภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นเป็นโมฆะและยินยอมให้มีการรื้อฟื้นสถานภาพรัฐในอารักขาเดิม เจ้าเพ็ดชะราด นายกรัฐมนตรีของลาวทรงไม่เห็นด้วยเพราะพระองค์คิดว่าพระมหากษัตริย์ควรอยู่เหนือการเมือง⁵⁹

ด้วยเหตุนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดขบวนการชาตินิยมต่อต้านฝรั่งเศสที่สำคัญ คือ ขบวนการลาวอิสระ (ຂະບວນລາວອິດສະລະ) ที่นำโดยเจ้าเพ็ดชะราด และต่อมาขบวนการนี้ยัง

⁵⁸ Ibid., pp. 177-178.

⁵⁹ Ibid.

ดำเนินการประกาศรวมประเทศลาวซึ่งเป็นโอกาสรวมแขวงทางตอนใต้เข้ามาอยู่ภายใต้รัฐบาลและราชอาณาจักรเดียวกัน ในวันที่ 15 กันยายน ค.ศ. 1945 และการกระทำดังกล่าวทำให้ขัดแย้งกับราชสำนักหลวงพระบางอย่างรุนแรงและเป็นผลทำให้เจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวง (เจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวง) ทรงปลดเจ้าเพ็ดชะราดออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและอุปราช⁶⁰ แต่ท้ายที่สุด ในวันที่ 12 ตุลาคม ในปีเดียวกัน กลุ่มลาวอิสระ (ลาวอิสระ) จัดตั้งรัฐบาลลาวอิสระ (รัฐบาลลาวอิสระ) ในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1945

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลลาวอิสระก็ล้มเหลวในการดำเนินการขัดขวางไม่ให้ฝรั่งเศสกลับมาเมื่อฝรั่งเศสสามารถกลับเข้ามาอย่างสมบูรณ์ได้ ในวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1946 ซึ่งได้รับรองประเทศลาวในฐานะประเทศที่ปกครองในระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ รวมถึงยังคงเป็นสมาชิกสหภาพฝรั่งเศส (French Union)⁶¹ ทำให้ผู้นำขบวนการต้องหลบหนีไปประเทศไทย แต่ก็เป็นบทสรุปสำคัญของการพัฒนาชาตินิยมในลาวที่กลุ่มต่อต้านต่าง ๆ จะพัฒนาจุดยืนของตนเองขึ้นกลายเป็นขบวนการชาตินิยมลาวที่มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสโดยตรง⁶²

รัฐบาลลาวอิสระภายใต้การนำของเจ้าเพ็ดชะราดที่ลี้ภัยไปยังประเทศไทยและได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากนายปรีดี พนมยงค์ รวมถึงเพื่อนคนไทยและเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยเป็นอย่างดี ทำให้รัฐบาลลาวอิสระยังคงดำเนินกิจกรรมด้านการโฆษณาชวนเชื่อและยังมีกองกำลังโจมตีฝรั่งเศสบ้างประปรายตามแนวชายแดน รวมถึงตามเขตอิทธิพลของเวียดนามด้วย แต่ท้ายที่สุดเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นมามีอำนาจในปี ค.ศ. 1947 และรัฐบาลไทยประสานมิตรกับฝรั่งเศส และปัญหาภายในของกลุ่ม คือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและสมาชิกบางส่วนเริ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างนายกะต่าย โดนสะสลิด กับเจ้าสุพานวงเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเวียดนามเหนือ⁶³ ทำให้เกิดความแตกแยกภายในกลุ่ม

รัฐบาลลาวอิสระสลายตัวอย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1949 โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่เดินทางกลับไปร่วมกับฝรั่งเศส ได้แก่ เจ้าสุวันนะพูมา

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid., pp. 88-89.

⁶² ปณิตา สระวาสี, “การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาวโดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 – 2000,” น. 34.

⁶³ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 92.

(เจ้าสุวัณนะพุมมา), คำม้าว วิไล (คำม้าว วิไล), กระต่าย โดนสะสลิด⁶⁴ กลุ่มนี้จะเข้าไปมีบทบาทในการปกครองประเทศลาวร่วมกับกลุ่มสายตระกูลจำปาสัก, สายราชวงศ์หลวงพระบาง และชาวฝั่งตระกูลลี (ต่อไปจะกล่าวถึงบทบาทของกลุ่มนี้ในนาม รัฐบาลราชอาณาจักรลาว (รัฐบาลราชอาณาจักรลาว [รบล.]) กลุ่มนี้กล่าวถึงเหตุผลของการกลับไปว่าเป็นเพราะว่าจุดมุ่งหมายของคณะรัฐบาลลาวอิสระจะสำเร็จแล้ว

ลาวได้รับเอกราชภายใต้ข้อจำกัดของสหพันธ์ฝรั่งเศส เมื่อประชาชนลาวได้รับการตอบสนองอย่างสมปรารถนาและเที่ยงธรรมนั้น ดังนั้น จุดมุ่งหมายดั้งเดิมของขบวนการลาวอิสระที่กล่าวว่า การปกป้องผลประโยชน์สูงสุดของประชาชนลาวและต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวได้บรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว ฉะนั้น ขบวนการต่อต้านนี้จึงไม่มีเหตุผลที่จะมีอยู่ต่อไป⁶⁵

ภายหลังในปี ค.ศ. 1952 สหภาพฝรั่งเศสจัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยมีเจ้าสุวัณนะพุมมาเป็นนายกรัฐมนตรี⁶⁶ แกรนท์ อีฟเวนส์ (Grant Evans) อธิบายบรรยากาศของช่วงเวลาของการบริหารประเทศลาวของรัฐบาลใหม่ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ดังเช่นคำกล่าวของปัน เห่งาสีวัทน์ (ปัน เทงาสีวัทน์) ที่ว่า “... พวกเรามีความหวังอย่างมากเพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในมือของเราแล้วประเทศชาติมีสันติภาพและพวกเราก็มีความรู้สึกว่าพวกเราสามารถสร้างโลกใหม่ได้”⁶⁷ อีกทั้งในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน พยายามส่งเสริมสถาบันวัฒนธรรม เช่น สถาบันพุทธศาสนา, การสร้างอนุสาวรีย์ และ สถาบันทางภาษาและวรรณคดี รวมถึง การก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ อย่างมาก แต่อย่างไรก็ดี การก่อสร้างและบริหารงานต่าง ๆ ที่เป็นความหวังใหม่ของรัฐบาลและประชาชนเหล่านี้จะต้องใช้เงินจำนวนมาก แต่ในขณะนั้นสถานการณ์การเงินของรัฐบาลใหม่

⁶⁴ อุดร วงศ์ทับทิม, ประวัติ พนมยงค์กับขบวนการกู้เอกราชในลาว, (กรุงเทพฯ: เว็อนแก้ว, 2543), น. 79.

⁶⁵ Geoffrey Gunn, Political Struggles in Laos (1930-1954), (Bangkok: Duang Kamol, 1988), p. 210.

⁶⁶ Ibid., p. 90.

⁶⁷ แกรนท์ อีฟเวนส์ สัมภาษณ์นายปัน เห่งาสีวัทน์ ในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งนายปันเคยรับผิดชอบการผลิตหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในช่วงปี ค.ศ. 1951 อ้างถึงใน Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, (Chiang Mai: Silkworm Books, 2002), p. 94.

ยังย่ำแย่อย่างมากโดยเฉพาะหลังจากฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต่อทหารเวียดนามในปี ค.ศ. 1954 และถอนตัวออกไปจากอินโดจีนพร้อมทั้งยุติความช่วยเหลือทางการเงินแก่รัฐบาลใหม่ด้วย⁶⁸

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลต้องแสวงหาความช่วยเหลือทางการเงินจากที่อื่นและท่ามกลางบรรยากาศของยุค “สงครามเย็น” ซึ่งเป็นสงครามอุดมการณ์ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีประเทศสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำกับค่ายทุนนิยมเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องเข้าไปพัวพันกับ “สงครามอินโดจีน” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 1960-1970 ซึ่งเป็นช่วงตึงเครียดสูงสุด และด้วยเหตุนี้สหรัฐฯ จึงเป็นมิตรใหม่ที่เข้ามาช่วยเหลือ รัฐบาล เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองในการต่อต้านกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มคอมมิวนิสต์ซึ่งในขณะนั้นก็คือ แนวลาวติดสละที่เป็นฝ่ายต่อต้าน รัฐบาล.

แนวลาวฮักชาติ คือ กลุ่มที่แยกตัวออกมาจากขบวนการลาวติดสละ ซึ่งในวันประกาศสลายรัฐบาลลาวติดสละ เจ้าสุพานวง (เจ้าสุพานวง) กล่าวว่า “ใครจะไปที่เชียงเลย ข้าพเจ้าไม่ขอกลับไปเป็นข้าฝรั่งเศส”⁶⁹ หลังจากนั้น พระองค์และสมาชิกกลุ่มลาวติดสละ เช่น พูมี วงวิจิต (พูมี วงวิจิต) ก็เคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสต่อไป ภายหลังได้เข้าร่วมกับกลุ่มต่อต้านอื่น ๆ เช่น กองกำลังลาดชะวง (ลาดชะวง) ของโกสอน พมวิหาน (โกสอน พมวิหาน) ซึ่งถือได้ว่าเป็นกองกำลังตัวแทนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน, กองกำลังต่อต้านของคำไต สีพันดอน และสีทน กมมะดำบริเวณที่ราบบอละเวน, และกองกำลังชาวม้งของไฟต่าง ลอเบียงยาวในเขตเชียงขวาง⁷⁰

จนกระทั่ง วันที่ 13-15 สิงหาคม ค.ศ.1950 กลุ่มแนวลาวติดสละเดิมกับกลุ่มต่อต้านในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศจัดการประชุมใหญ่ที่แขวงหัวพันเพื่อตกลงรวมเป็นกลุ่มเดียวกันในนามว่า แนวลาวติดสละ (แนวลาวฮักชาติ) และทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านเป็นเอกภาพมากกว่าเดิมซึ่งวิธีการ, นโยบายและแนวทางปฏิบัติเป็นไปตามโครงการการเมือง 12 ข้อที่ตกลง

⁶⁸ Ibid., p. 92.

⁶⁹ สันติญา ชีวะประเสริฐ สัมภาษณ์ สมบูรณ์ วงหน่อขุนทด อดีตพระสงฆ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุมอ้างถึงใน สันติญา ชีวะประเสริฐ, “บทบาททางการเมืองของเจ้าสุพานวง (ค.ศ. 1945-1975),” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), น. 34.

⁷⁰ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน พูมี วงวิจิต, ในความทรงจำของพูมี วงวิจิต, แปลโดย พิษณุ จันทรวีทัน, (กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊ค, 2546) และ Martin Stuart-Fox, A History of Laos, p. 69.

ร่วมกัน⁷¹ นอกจากนั้น แนวลาวอิดสะละยังมีภาพลักษณ์ของกลุ่มรักชาติมากกว่ากลุ่มคอมมิวนิสต์ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสมาชิกของกลุ่มแนวลาวอิดสะละ เช่น เจ้าเพ็ดชะราด⁷² และเจ้าสุพานูง มีภาพลักษณ์ที่เป็นชนชั้นนำที่รักชาติ รวมทั้งสมาชิกกลุ่มที่มาจากชนกลุ่มน้อย เช่น ไฟต่าง ลอเบลีย ยาว (ໄຟຕ່າງ ລອເບຢາວ) และสีทน กมมะด้า (ສີທົນ ກົມມະດຳ) ก็เป็นภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยที่มีส่วนร่วมในการเมือง⁷³

ต่อมา ในการประชุมเจนีวาปี ค.ศ.1954 ชื่อ ขบวนการปะเทดลาว ได้กำเนิดขึ้น เพราะแนวลาวอิดสะละได้เขียนคำว่า “ปะเทดลาว” (“ປະເທດລາວ” หรือ “ประเทศลาว”) ไว้ที่หัวกระดาษของเอกสารและจดหมายเพื่อชี้ให้เห็นว่าคือประเทศลาวที่เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศอินโดจีน ทำให้ชื่อ กลุ่มปะเทดลาว กลายเป็นชื่อเรียกในทางสากลแทน แนวลาวอิดสะละ แต่สำหรับการเคลื่อนไหวในประเทศลาวก็ยังคงใช้ชื่อว่า แนวลาวอิดสะละ จนกระทั่ง มกราคม ค.ศ. 1956 ภายหลังรัฐบาลของกระต่าย โดนสะสลิด เตรียมจัดการเลือกตั้ง แนวลาวอิดสะละ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น แนวลาวฮักซาด (ແນວລາວຮັກຊາດ) ส่วนหนึ่งเพื่อให้ រប. ล. วางใจว่ากลุ่มแนว ลาวฮักซาดไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคอมมิวนิสต์จน រប. ยินยอมให้เข้าร่วมรัฐบาลผสมและลงเลือกตั้งในนาม พรรค

⁷¹ Geoffrey Gunn, *Political Struggles in Laos (1930-1954)*, p. 256 and Stuart-Fox, Martin, *A History of Laos*, p. 78. ดูภาคผนวก ก.

⁷² แม้ว่าเจ้าเพ็ดชะราดจะประกาศไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหลังจากการแตกแยกของ ขบวนการลาวอิดสะละ แต่สมาชิกของแนวลาวอิดสะละโดยเฉพาะ เจ้าสุพานูงและพุมิ วงวิจิตก็ ยังให้ความเคารพพระองค์และยังปรึกษาพระองค์เกี่ยวกับการดำเนินการเคลื่อนไหวต่อต้าน ฝรั่งเศสอยู่บ่อยครั้ง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเจ้าสุพานูงเชื่อว่า แนวลาวอิดสะละ เป็นการสืบทอด อุดมการณ์ของรัฐบาลลาวอิดสะละ ดังจะเห็นได้จาก เจ้าสุพานูงเก็บธงสามสีที่เป็นสัญลักษณ์ ของรัฐบาลลาวอิดสะละไว้และยังนำธงผืนนี้มาใช้เป็นสัญลักษณ์การเคลื่อนไหวของแนวลาว ฮัก ซาดตลอดจนธงดังกล่าวยังเป็นธงชาติลาวในปัจจุบันด้วย ดู พุมิ วงวิจิต, ในความทรงจำของพุมิ วงวิจิต, น.130-131. และ สัญญา ชีวะประเสริฐ สัมภาษณ์ สีชนะ สีสา อ้างถึงใน สัญญา ชีวะ ประเสริฐ, “บทบาททางการเมืองของเจ้าสุพานูงส์ (ค.ศ. 1945-1975),” น. 23-24.

⁷³ กลุ่มลาวอิดสะละนั้นจำเป็นต้องพึ่งชนกลุ่มน้อยอย่างมากจากข้อจำกัดเรื่องพื้นที่การ เคลื่อนไหวเพราะในขณะนั้นยังไม่สามารถดึงกลุ่มลาวกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตการปกครองของ រប. เข้าร่วมร่วมด้วยได้ ดูใน Martin Stuart-Fox, *A History of Laos*, p. 79.

แนวลาวยักซาด⁷⁴ ซึ่งพรรคแนวลาวยักซาดเป็นชื่อที่ พูมี วงวิจิต สมาชิกกลุ่มแนว ลาวยักซาดเชื่อว่าชื่อพรรคแนวลาวยักซาดจะสามารถดึงดูดเสียงสนับสนุนจากประชาชนได้มาก⁷⁵ พร้อมกับคำขวัญของแนวลาวยักซาดที่ว่า “แนวลาวยักซาดคือใครก็ได้ที่รักชาติเข้ามาร่วมกันต่อต้านฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา”⁷⁶

สงครามแย่งชิงประชาชนระหว่าง รบล. กับ แนวลาวยักซาด

สมาชิกของกลุ่มลาวอิสระจะเลือกเส้นทางเดินตามแต่แนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกเชื่อมั่นในเส้นทางเสรีประชาธิปไตยแม้จะต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝรั่งเศสหรือสหรัฐฯ ส่วนกลุ่มที่สอง แม้จะเลือกเส้นทางเดียวกับเวียดนาม คือเส้นทางสังคมนิยม แต่ในขณะนั้นอาจจะต้องกล่าวว่าพวกเขาสนใจเพียงแต่ว่าเส้นทางใดจะทำให้ขับไล่ศัตรูที่รุกรานแผ่นดินลาวออกไปได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาแนวทางการต่อสู้แย่งชิงประชาชนระหว่างฝ่าย รบล. และกลุ่มแนวลาวยักซาดจะเห็นได้ว่า ทั้งสองใช้สถาบันพุทธศาสนาและสถาบันกษัตริย์ เป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมกลุ่ม เพียงแต่การอธิบายลักษณะสังคมที่ประชาชนต้องการ ฝ่ายแนวลาวยักซาดกลับทำได้ดีกว่าเพราะเป็นแนวทางที่เป็นระบบและให้ความสนใจต่อชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ผนวกกับภาพลักษณ์ของ รบล. ที่ไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองภายใน รบล. เองและปัญหาการคอร์รัปชัน ทำให้ภายหลัง ประชาชนจำนวนหนึ่งให้การสนับสนุนและเข้าร่วมสนับสนุนแนวลาวยักซาด

1. สถาบันกษัตริย์

หลังจากการได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสไม่นาน ประเทศลาวประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 1947 ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ คือ การประกาศใช้ระบบการปกครองแบบระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (A Constitutional Monarchy) อันหมายถึง กษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐโดยอำนาจ

⁷⁴ MacAlister Brown and Joseph J. Zasloff, Apprentice Revolutionaries: the Communist Movement in Laos, 1930 – 1985, p. 59.

⁷⁵ พูมี วงวิจิต, ในความทรงจำของพูมี วงวิจิต, น. 130-131.

⁷⁶ สัญญา ชีวะประเสริฐ สัมภาษณ์ สิงกะโป จุนโคดมะนี อ้างถึงใน สัญญา ชีวะประเสริฐ, “บทบาททางการเมืองของเจ้าสุภานุวงศ์ (ค.ศ. 1945-1975),” น. 41.

รัฐธรรมนูญ และเนื้อหาสำคัญของรัฐธรรมนูญยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญของการสร้างประเทศลาวใหม่ คือ การระบุให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาติและพระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์สูงสุด⁷⁷ ในขณะนั้น รบล. พยายามสนับสนุนให้เจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวง (เจ้ามะทาฮิวิดสีสะหว่างวง) เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ แต่ก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจาก บารมีของเจ้ามหาชีวิตยังเทียบไม่ได้กับเจ้าเพ็ดชะวาดซึ่งแม้แต่ในสมัยการปกครองของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสยังยกย่องเจ้าเพ็ดชะวาดว่าเป็น “กษัตริย์แห่งเวียงจันทน์” ด้วย ไม่เพียงเท่านั้นยังมีเจ้าบุญอุ้ม เจ้าสายตระกูลจำปาสักทางภาคใต้ที่เป็นผู้มีอิทธิพลและเป็นที่รู้จักมากกว่าเจ้ามหาชีวิตลาวในขณะนั้น ประกอบกับภาพลักษณ์ของพระองค์ที่จิตใจโลเลและทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการสนับสนุนญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหันมาสนับสนุนฝรั่งเศสอีกครั้งเมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้⁷⁸

ด้วยเหตุนี้ รบล. จึงพยายามให้สถาบันกษัตริย์ลาวเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติให้ได้ เช่น การจัดพิมพ์พระฉายาลักษณ์ลงในปฏิทินแล้วแจกจ่ายไปทั่วประเทศ, การลงบทความเกี่ยวกับพระกรณียกิจทางวิทยุและนิตยสาร, หนังสือพิมพ์ และหนังสือต่าง ๆ ดังเช่น หนังสือเกี่ยวกับเจ้ามหาชีวิตลาวที่ดีพิมพ์โดยกระทรวงแถลงข่าวและการท่องเที่ยวในปี ค.ศ. 1970 และพิมพ์จำหน่ายสูงถึง 100,000 ฉบับ⁷⁹ หนังสือเล่มนี้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการยกย่องสถาบันกษัตริย์ในฐานะผู้ปกป้องชาติลาว

พวกเราต้องระลึกถึงความองอาจกล้าหาญเสียสละของพระองค์ ที่ทำให้ดินแดนลาวตกมาถึงพวกเรามาจนเท่าทุกวันนี้ ฉะนั้นพวกเราทุกคนจึงมีหน้าที่รักษาหวงแหนและป้องกันเขตน้ำแดนดินอันครบถ้วนของพระราชอาณาจักรลาว เพื่อไม่ให้สาบสูญไปจากแผนที่โลก ชาติจะเป็น

⁷⁷ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance: Laos since 1975*, (Chiang Mai: Silkworm Books, 1998), p. 51.

⁷⁸ Martin Stuart-Fox, *A History of Laos*, p. 69.

⁷⁹ Dararat Mattariganond and Yaowalak Apichatvullop, Historical Presentation in the Lao Textbooks: From the Independent to the Early Socialism Period (1949 -1986), *Journal of Mekong Societies* Vol. 1 No. 2 (May –August 2005): 95.

ชาติและลาวจะเป็นลาวต่อไปก็แต่เมื่อลาวทุกคนบากบั่นขยันหมั่นเพียรและยอมเสียสละดังบรรพบุรุษของเรานั้น ประชาชนรุ่นหลังจะจารึกคุณงามความดีของพวกเขาไว้อย่างไม่หลงลืม⁸⁰

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าว การเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ผ่านทางสื่อมวลชนนั้นเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่ทั่วถึงเท่าที่ควรเนื่องจากการสื่อสารมวลชนยังไม่ค่อยพัฒนามากนัก⁸¹ ทำให้สถาบันกษัตริย์ก็พยายามหาวิธีการอื่น ๆ ในการเข้าถึงประชาชนให้มากขึ้นด้วย เช่น การเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรของเจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวัดทะนา (มະກຸຣາຊກຸມາວສະຫວ່າງວັດທະນາ) และสมาชิกในราชวงศ์ หรือ ความพยายามปรากฏพระองค์ต่อสาธารณชนให้บ่อยครั้ง โดยเฉพาะเจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวง, พระราชินี, มกุฎราชกุมารสีสะหว่างวัดทะนา, เจ้าหญิงอวิรรณ (เจ้าหญิงสวีย์) เช่น การเสด็จเยี่ยมเยียนและบริจาคสิ่งของให้แก่เจ้าหน้าที่และทหารที่เจ็บป่วยที่โรงพยาบาลสีสะหว่างวง (Sisavang Vong Hospital) หรือ การเสด็จเป็นประธานในพิธีงานสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นประจำ⁸²

อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตก็ยังไม่อาจดึงดูดความศรัทธาจากประชาชนได้มากเท่าที่ควรและแม้ว่าในปี ค.ศ. 1959 มกุฎราชกุมารสีสะหว่างวัดทะนาที่มีภาพลักษณ์เป็นกลางจะขึ้นครองราชย์แทนเจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวง, พระราชบิดาที่สวรรคตไปแล้วสถาบันกษัตริย์ก็ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการเมืองหลายครั้ง ตัวอย่างเช่น การ

⁸⁰ Ibid. and ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, หนังสือชุดประวัติศาสตร์สำหรับประชาชน: ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2548), น. 121-122.

⁸¹ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, หนังสือชุดประวัติศาสตร์สำหรับประชาชน: ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ, น. 121-122.

⁸² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน “Royal Travels: the Making of a National Monarchy” ของ Grant Evans, The Last Century of Lao Royalty: A documentary History, (Thailand: Silkworm Books, 2009), pp. 173-188. บทนี้ อีฟเวนส์ยกตัวอย่างภาพและหนังสือภาพถ่ายการเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนของเจ้ามหาชีวิตและสมาชิกในราชวงศ์ ตัวอย่างที่สำคัญอันหนึ่งคือหนังสือเรื่อง “องค์มกุฎราชกุมารกับประชาชนลาว” (“ອົງມົງກຸຣາຊກຸມາວກັບປະຊາຊົນລາວ”) ที่ผลิตจำหน่ายในปี ค.ศ. 1957 อีฟเวนส์อธิบายให้เห็นภาพของประชาชนในเมืองสะหวันนะเขต ประดับประดาบ้านเรือนของตนด้วยธงชาติสีแดง (ธงชาติของฝ่าย รบ.ล.) และยืนโบกธงชาติรอรับเสด็จมกุฎราชกุมารสีสะหว่างวัดทะนาระหว่างทางเสด็จไปวัด, ค่ายทหาร, โรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมจนถึงวิทยาลัยเทคนิค

สนับสนุนการรัฐประหารของนายพลพุมิ หน่อสะหวัน (ພູມີ ໜໍ່ສະຫວັນ) ในปี ค.ศ. 1960 ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นเจ้าสุวันนะพูมาสามารถตกลงกับฝ่ายแนวลาวฮักชาดและเจรจาร่วมกับนายผุย ชะนะนิคอน (ຜູ້ຍຸ ຊະນະນິກອນ) เพื่อเตรียมจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งที่ 2 ได้แล้ว การกระทำดังกล่าวส่วนหนึ่งยิ่งส่งผลให้สถาบันกษัตริย์มีภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีเมื่อการกระทำดังกล่าวทำให้สถานการณ์การเมืองของลาวยุ่งยากมากยิ่งขึ้น

ภาพลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ลาวจึงเป็นจุดอ่อนที่ฝ่ายแนวลาวฮักชาดนำมาโจมตีบ่อยครั้ง แต่เนื่องจาก ภาพลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวัดทะนา (ເຈົ້າມະຫາຊີວິດ ສີສະຫວ່າງວັດທະນາ) ไม่ได้มีท่าทีต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์เต็มตัวและยังพยายามวางตัวเป็นกลางเช่นเดียวกับเจ้าสุวันนะพูมาซึ่งเป็นเชื้อสายกษัตริย์เหมือนกัน ทำให้แนวลาวฮักชาดไม่โจมตีต่อต้านเจ้ามหาชีวิตอย่างจริงจังมากนัก ในทางกลับกัน แนวลาวฮักชาดกลับใช้ประโยชน์จากท่าทีเป็นกลางของทั้งเจ้ามหาชีวิตสีสะหว่างวัดทะนาและเจ้าสุวันนะพูมาในฐานะตัวกลางของการเจรจาเข้าร่วมการจัดตั้งรัฐบาลผสมของฝ่ายแนวลาวฮักชาด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าสุวันนะพูมามีความสัมพันธ์อันดีกับแนวลาวฮักชาดและยังมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลผสมของลาวทั้งสามครั้งด้วย⁸³

ในขณะเดียวกัน เจ้าสุพานวง ซึ่งมีเชื้อสายกษัตริย์และเป็นสมาชิกของกลุ่มแนวลาวฮักชาดถูกเชิดชูจากสมาชิกกลุ่มแนวลาวฮักชาดอย่างมากว่าเป็น “ผู้รักชาติ” ดังเช่น สมบุน วงหน่อบุ่นทำ อธิบายถึงแรงจูงใจในการเข้าร่วมแนวลาวฮักชาดของตัวเองว่า “กำเนิดความรักชาติของผมเป็นเพราะเห็นเจ้าสุพานวง เจ้าเพ็ดชะราด ความรู้เขาก็สูง เขาไม่ทำอะไรก็กินอยู่สบายแล้ว แต่ทำไมพวกท่านจึงต่อสู้กู้ชาติ ทำไมพวกท่านจึงร่วมในขบวนการนี้ ในขบวนการนี้มันทุกข์ยาก เอาชีวิตเอาเลือดแลก...”⁸⁴ อีกทั้ง สมบุนกับบุ่นทะนอง ชมไซพน ยังยกย่องเจ้าสุพานวงว่า “พระองค์เป็นเหมือนพระพุทธเจ้าที่ได้สละความสุขเพื่อประชาชน”⁸⁵ อีกแง่มุมหนึ่ง อาจอธิบายการยกย่อง

⁸³ Grant Evans, *A Short History of Laos : The Land in Between*, p. 165.

⁸⁴ สัญญา ชีวประเสริฐ สัมภาษณ์ สมบุน วงหน่อบุ่นทำ อ้างถึงใน สัญญา ชีวประเสริฐ, “บทบาททางการเมืองของเจ้าสุพานวง (ค.ศ.1945-1975)”, น. 48, สมบุน วงหน่อบุ่นทำเคยทำหน้าที่ในหน่วยขนขวายประชาชน (ปลูกระดมประชาชน) ซึ่งมีหน้าที่พูดเรื่องความรักชาติและการกล่าวยกย่องเจ้าสุพานวงเรื่องความเป็นเจ้าที่รักชาติยิ่งและเป็นนักปฏิวัติที่เสียสละด้วย

⁸⁵ สัญญา ชีวประเสริฐ สัมภาษณ์ บุนทะนอง ชมไซพน, สมบุน วงหน่อบุ่นทำ, สัญญา ชีวประเสริฐ, อ้างถึงใน *เรื่องเดียวกัน*, น. 73.

และเชิดชูเจ้าสุพานวงได้ว่า เป็นเพราะเชื้อพระวงศ์ของพระองค์และการอ้างว่าตนเป็น “นักชาตินิยม” นั้น เป็นจุดเด่นของพระองค์ที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกลุ่มแนวลาวยักชาติ⁸⁶

นอกจากนั้น ภาพลักษณ์ของเจ้าสุพานวงยังเป็นผู้ที่มีบุคลิกมีชีวิตชีวาและไม่ถือพระองค์ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้พระองค์ได้รับความสนใจและชื่นชมจากประชาชน จนมีผู้ยกย่องว่าพระองค์เป็น “เจ้าชายของประชาชน” ด้วย⁸⁷ ยิ่งในบริเวณพื้นที่ปลดปล่อย แม้ว่าในขณะนั้น แนวลาวยักชาติจะยกย่องผู้นำคนอื่น ๆ เช่น ไกสอน พมวิหาน ซึ่งแนวลาวยักชาติจะเผยแพร่คุณค่าความดีของผู้ในกลุ่มและแจกจ่ายรูปถ่ายของบรรดาผู้นำและวีรบุรุษที่พรรคยกย่อง เช่น ไกสอน พมวิหาน, เจ้าสุพานวง, โฮจิมินห์ และ เลนิน เป็นต้น แก่ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้ง การยกย่องผู้นำผ่านระบบการศึกษาในเขตปลดปล่อย เช่น ข้อปฏิบัติที่นักเรียนควรกระทำต่อท่านผู้นำ

น้องเยาวชนต้องรักบรรดาท่านผู้นำเพราะท่านเหล่านั้นคือผู้นำของชาติและท่านรักดูแลและสั่งสอนพวกน้อง ฉะนั้น น้องจึงควรปฏิบัติต่อท่าน คือ ต้องรักษารูปภาพของบรรดาท่านผู้นำให้ดี ไม่ให้ฉีกขาดหรือเปื้อน และต้องติดรูปผู้นำไว้สักการบูชาด้วย รวมทั้งน้องต้องพยายามปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านผู้นำคือ เรียนให้ดี สามัคคีกัน และขยันใช้แรงงาน⁸⁸

อย่างไรก็ดี ในแบบเรียนดังกล่าว ผู้นำที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นพิเศษ คือ เจ้าสุพานวง ซึ่งจะมีทั้งรูปของพระองค์ในหนังสือแบบเรียน (ดูภาพที่ 2) ในฐานะผู้นำที่ควรแก่การยกย่องและบทกลอนสรรเสริญพระองค์

รักลุงสุพานวง	
ขอยยั้งใจ (จำ)	มือนั้น (วันนั้น) ลุงมา
ลุงสุพา	เพื่อน (ท่าน) มายาม (เยือน) ห้อง
ชุม (พวก) พวกน้อง	ค่านับตบมือ
ลุงยกมือ	ค่านับตบน้อง
เสียดใจร้อง	สนั่นหวั่นไหว
ลุงสดใส	ใจดีม่วนเม้ง

⁸⁶ Ibid., p. 104.

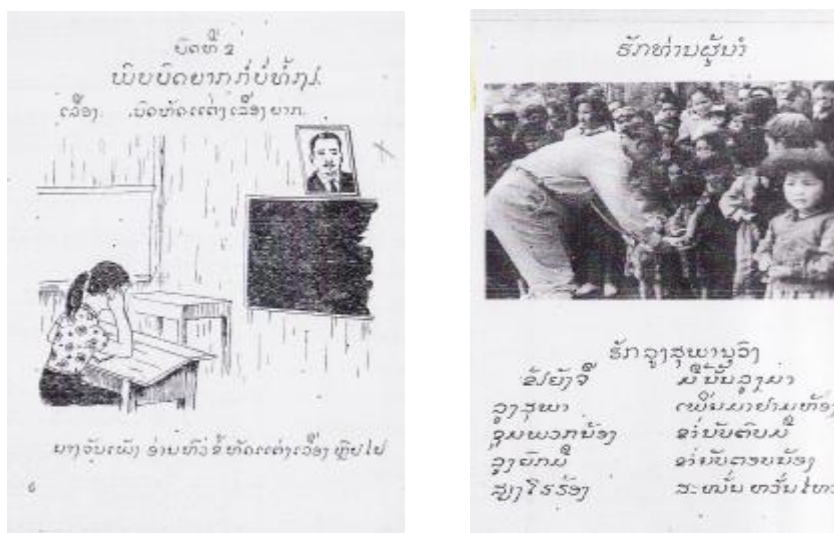
⁸⁷ “Laos,” *Far Eastern Economic Review Asia 1975 Yearbook*, p. 208, quoted in Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 170.

⁸⁸ แนวลาวยักชาติ (แนวลาวยักชาติ), *คุณสมบัติ ชั้น ป. 1 (คุณสมบัติชั้น ป.1)*, (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์ศูนย์กลางแนวลาวยักชาติ, 1969), น. 61-63.

ตาสองแฉ่ง (สไตส์)	ผมหงอกพอแถม
ลูกบอกแถม	จำเรียนดีมาก
เมื่อลูจาก	น้องคิดฮอดหลาย (คิดถึงมาก)
คนมากมาย	พากันไปส่ง
ฮอดแถมท่ง (ถึงริมทุ่งนา)	แล้วจึงคืนมา ⁸⁹

ภาพที่ 2

เจ้าสุพานวงในแบบเรียนของแนวลาอักษะชาด

ที่มา: ภาพซ้าย แนวลาอักษะชาด (แนวลาอักษะชาด), คุณสมบัติ ชั้น ป. 3 (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3), (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์ศูนย์กลางแนวลาอักษะชาด, 1971), น. 6.

ภาพขวา แนวลาอักษะชาด, คุณสมบัติ ชั้น ป. 1, น. 61.

ท้ายที่สุด เมื่อเปรียบเทียบทั้งบทบาทของการสร้างบุคคลให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาติ ระหว่างฝ่าย รบ. กับแนวลาอักษะชาด จะเห็นได้ว่า แม้ว่า การสนับสนุนให้เจ้ามหาชีวิตเป็นศูนย์รวมของชาติไม่ค่อยประสบความสำเร็จเนื่องจากบทบาทของเจ้ามหาชีวิตสี่ระหว่างวงและเจ้ามหาชีวิตระหว่างวัดทะนาในการสนับสนุนฝรั่งเศสและสหรัฐฯ ซึ่งสำหรับประชาชนบางส่วนฝรั่งเศสและสหรัฐฯถือเป็นสัญลักษณ์ของสงคราม หรือ สัญลักษณ์ของความสูญเสีย อีกทั้ง ทั้งสอง

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

พระองค์ยังสนับสนุนนักการเมือง รบล. หรือ นักการเมืองฝ่ายขวา ซึ่งมีภาพลักษณ์ของกลุ่มที่กระหายสงครามและทำลายสันติภาพ แต่ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายแนวลาวยังขาดในช่วงเวลานั้นมีภาพลักษณ์ที่ดีกว่า โดยเฉพาะภาพลักษณ์ของเจ้าสุพานวงที่มีลักษณะเป็นผู้ฟื้นฟูขวัญและกำลังใจของคนลาวและยังเคียงคู่มากับเจ้าฟ้างุ้มที่มีความรักชาติ คือ เจ้าเพ็ดชะลาดและเจ้าสุวรรณะพูมา ด้วยเหตุนี้ จึงไม่น่าแปลกใจว่าเหตุใด ประชาชนจึงให้การสนับสนุนเจ้าสุพานวงและยกให้พระองค์ทรงเป็นวีรบุรุษในดวงใจ ดังเช่น นักศึกษาลาวในหลวงพระบางกล่าวถึงปฏิกิริยาของประชาชนเมื่อเจ้าฟ้างุ้มครองสองพระองค์ (เจ้าสุพานวงและเจ้า สุวรรณะพูมา) เสด็จไปเยือนเมืองหลวงพระบางว่า

เจ้าสุพานวงและเจ้าสุวรรณะพูมาซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเปรียบเหมือนประเทศลาวที่แบ่งออกเป็นสองส่วน ฉะนั้น เมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จมาด้วยกันจึง แสดงให้เห็นความปรองดองของครอบครัวซึ่งก็เหมือนกับประเทศลาวได้กลับมาเป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้งและถือเป็นช่วงเวลาอันสงบสุขที่คนลาวหวังจะได้กลับคืนมาอีกครั้ง ด้วยบุญบารมีของเชื้อพระวงศ์สองพระองค์จึงเปรียบเสมือนเป็นเวทมนตร์ที่ช่วยให้คนลาวหายใจได้อย่างไถ่ถอนกว่าสงครามได้ยุติลงแล้ว”⁹⁰

2. สถาบันพุทธศาสนา

รบล. ส่งเสริมศาสนาพุทธในฐานะศาสนาประจำชาติ ดังเช่น การวางแผนทางปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาในโรงเรียน เช่น การสวดมนต์, การเผยแพร่หลักธรรมพุทธศาสนาทางวิทยุ และการประกาศให้วันสำคัญทางศาสนาเป็นวันหยุดในปฏิทินของรัฐ นอกจากนี้ รบล. ยังสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรทางศาสนาพุทธเพื่อพัฒนาคณะสงฆ์มากขึ้น เช่น การเพิ่มโรงเรียนสอนภาษาบาลีภายในประเทศ, การปรับปรุงแบบเรียนของสงฆ์และการส่งพระสงฆ์ไปเรียนต่อทางด้านพุทธศาสนาในต่างประเทศ เช่น สหรัฐฯ และไทย เป็นต้น⁹¹

⁹⁰ อีฟเวนส์สัมภาษณ์เพื่อนนักศึกษาคนหนึ่งของเขาที่เมืองหลวงพระบาง, Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 170-171.

⁹¹ Grant Evans, *The Politics of Ritual and Remembrance: Laos since 1975*, pp. 51-52.

ในทำนองเดียวกัน ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1950 แนวลาวฮักซาดก็ใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการดึงมวลชนให้เข้าร่วมมาโดยตลอดและจัดตั้งองค์กรพระสงฆ์ในปี ค.ศ. 1954 คือ สมาคมพุทธศาสนิกชนลาว (Laotian Buddhist Association) ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรจัดตั้งมวลชนของแนวลาวฮักซาด ต่อมา องค์กรนี้ขยายตัวเข้าร่วมกับกลุ่มพุทธศาสนาอื่น ๆ อีก จนกระทั่งปี ค.ศ. 1963 องค์กรนี้รวมตัวกับองค์กรเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็น สมาคมพุทธศาสนิกชนแห่งชาติลาว (National Association of Lao Buddhists) สำหรับหน้าที่หลักขององค์กรพุทธศาสนานี้คือ โฆษณาเผยแพร่จุดยืนทางด้านพุทธศาสนาตามแนวทางของตนเองที่เน้นการปลดปล่อยความทุกข์ให้ประชาชน รวมทั้งการปกป้องพุทธศาสนาและชาติลาวให้รอดพ้นจากสหรัฐ⁹²

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ของพระสงฆ์ลาวก่อนหน้านี้นี้มีความแตกแยกกันอยู่แล้วระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายและปัญหาก็กยิ่งขัดแย้งรุนแรงมากขึ้นเมื่อแนวลาวฮักซาดเข้าร่วมในรัฐบาลผสมครั้งที่ 1 การเข้ามาของฝ่ายแนวลาวฮักซาดในเวียงจันทน์ส่งผลให้พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายบางส่วนสนับสนุน รบค. ในการต่อต้านแนวลาวฮักซาด และพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายกลุ่มหนึ่งสนับสนุนแนวลาวฮักซาดในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล⁹³ ดังจะเห็นได้จาก แนวลาวฮักซาดสนับสนุนการประท้วงต่อต้าน รบค. และ พระสงฆ์ที่สนับสนุน รบค. เช่น “ขบวนการพระสงฆ์หนุ่มคัดค้านพระธรรมยุติไทย”, กลุ่มพระสงฆ์ที่เคลื่อนไหวเพื่อทวงสิทธิ์ที่จะอ่านข่าวในหนังสือพิมพ์เพื่อรู้งานบ้านการเมือง, ทวงสิทธิ์ที่จะเรียนวิชาชีพนอกโรงเรียนและเรียกร้องหาความเป็นธรรมจากการปกครองของเจ้าอาวาส,⁹⁴ การวิจารณ์พระชั้นผู้ใหญ่ของฝ่าย รบค. ว่ามีแต่ความฟุ้งเฟ้อและความสะดวกสบายด้วยการแจกใบปลิวและแจกบัตรสนเท่ห์ไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาจากชาวที่แพร่กระจายออกไป⁹⁵

⁹²Joseph J. Zasloff, *The Pathet Lao: Leadership and Organization*. (Massachusetts: D.C.Healht, 1973), p. 141.

⁹³ วรฉัตร เจริญผล, “พระพุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998,” (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 26.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, น. 27.

⁹⁵MacAlister Brown and Joseph J. Zasloff, *Apprentice Revolutionaries: the Communist Movement in Laos, 1930 – 1985*, pp. 222-223.

อีกทั้ง ในช่วงเวลาของรัฐบาลผสมครั้งที่ 1 พูมี วงวิจิต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการและศิลปกรรมซึ่งเป็นสมาชิกคนสำคัญของแนวลาวฮักชาดสนิทธสนมกับพระอาจารย์คุณมะนีวง ซึ่งเป็นนายกองค์การพุทธศาสนาในขณะนั้นด้วย เนื่องจากทั้งสองต้องเดินทางร่วมกันไปเกือบทุกแขวงในลาว เพื่อร่วมฉลองงานกึ่งพุทธกาลใน ปี ค.ศ. 1957 (ปีดังกล่าวตรงกับปี พ.ศ. 2500) ซึ่งเป็นปีที่ชาวพุทธทั่วโลกเฉลิมฉลองการครบรอบกึ่งพุทธกาล ความใกล้ชิดของพูมี วงวิจิตกับพระสงฆ์ รวมทั้งการเคลื่อนไหวประท้วง รบ. ของกลุ่มพระสงฆ์ที่สนับสนุนลาวฮักชาด เป็นสิ่งที่ทำให้ฝ่าย รบ. และสหรัฐฯ ยิ่งหวาดระแวงว่าแนวลาวฮักชาดพยายามสอดแทรกแนวคิดคอมมิวนิสต์สู่พระสงฆ์ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักประชาชนให้ความเคารพนับถืออย่างมาก ด้วยเหตุนี้ฝ่าย รบ. จึงจำกัดสิทธิของพระสงฆ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นและยังยุยง ชะนิกชนล้มรัฐบาลผสมครั้งที่ 1 และจัดตั้งรัฐบาลใหม่ได้ ฝ่าย รบ. ก็เข้าแทรกแซงกิจการสงฆ์ในหลายส่วน เช่น การตรากฎหมายเพิ่มอำนาจรัฐบาลในการควบคุมสถาบันสงฆ์และการใช้สิทธิคัดค้านการแต่งตั้งพระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาสและระดับสังฆมณฑล รวมทั้งแต่งตั้งตำแหน่งสังฆนายกและสังฆมณฑลใหม่⁹⁶

นอกจากนั้น ฝ่าย รบ. ยังรณรงค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยใช้โรงเรียนบาลีซึ่งเป็นโรงเรียนสงฆ์แห่งสำคัญในเวียงจันทน์เป็นสถานที่เผยแพร่ ตัวอย่างเช่น การเกลี้ยกล่อมให้พระสงฆ์เขียนเอกสารแสดงความเห็นที่มีเนื้อหาว่า “แนวลาวฮักชาดเป็นพวกนิยมคอมมิวนิสต์และการประณามว่าคอมมิวนิสต์เป็นผู้ทำลายพุทธศาสนา”⁹⁷ รวมทั้ง การโน้มน้าวให้พระสังฆราชสนับสนุนการต่อต้านแนวลาวฮักชาด, การสนับสนุนให้พระสงฆ์ไทยจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาเทศนาสั่งสอนประชาชนเรื่องการต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วย, การสนับสนุนงานพิมพ์ทางพุทธศาสนา รวมทั้ง การส่งพระสงฆ์ไปเรียนต่อสหรัฐฯด้วย⁹⁸ การกระทำเช่นนี้ ส่วนหนึ่งมีผลให้พระสงฆ์จำนวนหนึ่งที่ไม่พอใจการแทรกแซงและการควบคุมพระสงฆ์อย่างเข้มงวดของฝ่าย รบ. เริ่มชุมนุม

⁹⁶ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการของพุทธศาสนาในประเทศลาวได้ใน วรฉัตร เจริญผล, “พระพุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998,” น. 29.

⁹⁷ คำตัน เทบบัวลี, พระสงฆ์ลาวกับการปฏิวัติ, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2519), น. 73-74. อ้างถึงใน วรฉัตร เจริญผล, “พระพุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998,” น. 29.

⁹⁸ MacAlister Brown and Joseph J. Zasloff, Apprentice Revolutionaries: the Communist Movement in Laos, 1930-1985, p. 222.

ต่อต้านรุนแรงขึ้นและหลายครั้งที่ฝ่าย รบป. ต้องเข้าปราบปรามจับกุมพระสงฆ์และพระเถระหลายรูป⁹⁹ และภายหลังการรัฐประหารของนายพลกองแลในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1960 พระสงฆ์บางส่วนได้ลาสิกขาบทเข้าร่วมกับแนวลาวยักซาดในเขตปลดปล่อยเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้าน รบป.¹⁰⁰

กล่าวได้ว่า การแข่งขันของทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างเข้มข้น ในแง่มุมหนึ่ง อาจเป็นเพราะวัด คือ ศูนย์กลางของชุมชนและการศึกษา¹⁰¹ และ พระสงฆ์ คือ บุคคลที่ประชาชนให้ความศรัทธา รวมทั้ง ในช่วงเวลานั้น พระสงฆ์ถือเป็นกลุ่มปัญญาชนเพราะมีโอกาสเรียนสูง และพระสงฆ์หลายรูปก็สนใจประวัติศาสตร์และการเมืองด้วย ทำให้พระสงฆ์ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่แนวคิดของทั้งสองฝ่าย รบป. และ แนวลาวยักซาด ซึ่งให้ความสำคัญกับสถาบันพุทธศาสนาอย่างมากและพยายามชักจูงให้พระสงฆ์เข้าร่วมกับกลุ่มของตน อย่างไรก็ตาม ทัศนคติที่แตกต่างระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ที่เกิดขึ้น พระมหาบุญทะวี วิไลจักรให้ความเห็นว่าเป็นเพียงความเห็นที่แตกต่างพระสงฆ์บางรูปเท่านั้นและส่วนใหญ่สาเหตุมาจากเรื่องส่วนตัวของพระสงฆ์ที่ขยายใหญ่เป็นความไม่ลงรอยกันระหว่างวัด¹⁰²

สำหรับในส่วนนี้ กล่าวได้ว่า ความพยายามของทั้งสองฝ่ายประสบความสำเร็จ เท่า ๆ กัน ในการทำให้ศาสนาพุทธเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ แต่ในช่วงสงครามกลางเมืองประมาณช่วงทศวรรษ 1960 มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้พระสงฆ์หลายรูปตัดสินใจเข้าร่วมกับแนวลาวยักซาดเพื่อร่วมต่อต้านสหรัฐฯ อีกทั้งในขณะนั้น แนวลาวยักซาดประกาศว่าจะรักษาและปกป้องพุทธศาสนาให้รอดพ้นจากการย่ำยีของสหรัฐอเมริกายุโรป รวมทั้ง ปกป้องศาสนาและราชบัลลังก์ไว้อีกด้วย

⁹⁹ วรฉัตร เจริญผล, “พระพุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998,” น. 30-31.

¹⁰⁰ Pierre-Bernard Lafont, “Buddhism in Contemporary Laos,” in Contemporary Laos: Studies in the Politics and Society of the Lao People's Democratic Republic, edited by Martin Stuart-Fox (Queensland: University of Queensland Press, 1982), p. 148.

¹⁰¹ Martin Stuart-Fox, Buddhist Kingdom Marxist State: The Making of Modern Laos, (Thailand: White Lotus, 1996), pp. 90-91.

¹⁰² วรฉัตร เจริญผล, “พระพุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998,” น. 26.

ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์เข้าร่วมกับแนวลาวยักซาด และเป็นสถาบันสำคัญที่ทำให้ประชาชนให้ความเชื่อใจกับแนวลาวยักซาดด้วย¹⁰³

3. ชนกลุ่มน้อย

ประเทศลาวเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบกับแนวคิดตามแนวทางสังคมนิยมต้องการสร้างสังคมที่เท่าเทียมกัน ทำให้ในผู้นำแนวลาวยักซาดให้ความสำคัญและให้โอกาสประชาชนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กร อย่างไรก็ตามในการแสวงหาแนวร่วมจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้น แนวลาวยักซาดจะเน้นวัตถุประสงค์ในการต่อต้านสหรัฐฯ และมุ่งสร้างสันติภาพความเป็นกลาง รวมถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนทุกชาติพันธุ์มากกว่าเน้นการเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมขั้นพื้นฐาน เพราะ แนวลาวยักซาดตระหนักดีว่าเป็นสิ่งที่ยากหากเรียกร้องให้ประชาชนต่อสู้ หรือ ยอมตายเพื่อลัทธิสังคมนิยม ดังนั้น แนวลาวยักซาดจึงเน้นประสบการณ์ชีวิตที่เข้มข้นภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสมาเป็นสิ่งกระตุ้นให้ประชาชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยตัดสินใจเข้าร่วมต่อต้าน รบ. ที่สนับสนุนต่างชาติ¹⁰⁴

นอกจากนั้น บริเวณ “เขตปลดปล่อย” ซึ่งเป็นพื้นที่การปกครองของแนวลาวยักซาดนั้นเป็นบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัยอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มลาวเทิงและลาวสูงซึ่งประชาชนกระเหล่านี้นี้มักจะถูกรัฐบาลกลางละเลยอยู่บ่อยครั้งมาตั้งแต่รัฐจารีตจนถึงยุคอาณานิคม ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า สมาชิกของแนวลาวยักซาดจะมีชนกลุ่มน้อยที่เคยเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศส ตัวอย่างสำคัญคือ สีทน กมมะดำ ผู้นำเผ่าละเวน หรือ กลุ่มลาวเทิง ที่มีผู้คนให้ความเคารพนับถืออย่างมาก อีกทั้ง สีทน ยังเป็นผู้นำที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจที่จะกระตุ้นความรักชาติแก่ชนกลุ่มน้อยได้ง่าย ตรงที่สีทนเป็นลูกชายขององกมมะดำ นักต่อสู้ผู้รักชาติของชนเผ่าละเวนที่เสียชีวิตจากการต่อต้านฝรั่งเศสและสีทนยังมีประสบการณ์ในการต่อสู้กับฝรั่งเศสจนต้องถูกจำคุกในข้อหาบฏต่อรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นเวลาหลายปี ผนวกกับคุณสมบัติของหัวหน้าเผ่าแบบจารีตประเพณียิ่ง

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, น. 35.

¹⁰⁴ Vatthana Pholsena, “Nation/Representation: Ethnic Classification and Mapping Nationhood in Contemporary Laos,” p. 177 and MacAlister Brown and Joseph J. Zasloff, Apprentice Revolutionaries: the Communist Movement in Laos, 1930-1985, p. 234.

เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สีทนได้รับการยอมรับจากประชาชนที่เปรียบเสมือนวงศาณาญาติและเพื่อนมิตรของเขา จุดเด่นดังกล่าวทำให้เจ้าสุพานวงได้ชักชวนให้เข้าร่วมในองค์กรแนวลาวยักชาติและสีทนได้รับเลือกเป็นตัวแทนของลาวยักชาติของเขตภาคใต้ และนอกจากสีทนแล้ว สมาชิกแนวลาวยักชาติอีกคนที่สำคัญ คือ ไฟต่าง ลอเบสียยาว หัวหน้าเผ่าม้งซึ่งก็ได้รับการยอมรับและศรัทธาจากชาวม้งในลักษณะเดียวกับสีทน¹⁰⁵

อีกด้านหนึ่ง ทางด้าน รบล. ก็ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายของชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1947 ของ รบล. ระบุถึงความสำคัญของความเท่าเทียมของเชื้อชาติต่าง ๆ ในฐานะพลเมืองลาวเหมือนกัน ที่ว่า “พลเมืองลาว คือ บุคคลทุกคนที่มีเชื้อชาติและมีภูมิลำเนาถาวรอยู่ในเขตแดนของประเทศลาวและมีได้มีสัญชาติอื่น”¹⁰⁶ รวมทั้งทัศนะของกลุ่มปัญญาชนของฝ่าย รบล. บางคนก็ตระหนักถึงความสำคัญความหลากหลายของชาติพันธุ์ในลาว เช่น เจ้าสมสะหนิด (เจ้าสมสะหนิด) ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าแขวงหัวของ (ปัจจุบันคือ แขวงหลวงน้ำทาและบ่อแก้ว) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว เจ้าสมสะหนิดสนใจศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อยอย่างมาก เจ้าสมสะหนิดเดินทางเข้าไปสำรวจหมู่บ้านในแขวงหัวของเป็นประจำและนำเสนอเรื่องราวและภาพถ่ายเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ในนิตยสาร เมืองลาว ที่เจ้าสมสะหนิดจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1959 อย่างต่อเนื่องเป็นประจำ หรือทัศนะของกะต่าย โดนสะสลิด ที่มีความเห็นว่า “ประเทศลาว” ควรจะเปลี่ยนชื่อเป็น “ประเทศล้านช้าง” เพราะ คำว่าลาวนั้นมีความหมายถึงชนชาติลาวและมีนัยถึงการกีดกันชนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ลาวออกไป¹⁰⁷

นอกจากนั้น คุณูปการสำคัญประการหนึ่งของ รบล. คือ การเปลี่ยนสำนึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจากเดิมที่คำว่า “ลาว” หมายถึง “เจ้านาย” และคำว่า “ข้า” หมายถึง ชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่ลาวและมีความหมายว่า “ทาส” หรือ “ชนชั้นที่ต่ำกว่า” มาเป็นการเรียกประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ แทนคำเหล่านี้ในช่วงทศวรรษ 1950 อาจกล่าวได้ว่าการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ รบล. ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศส ซึ่ง รบล. จัดให้ ลาว-ไท, ข้า, แม้ว (ม้ง) อยู่ในกลุ่มลาวกลุ่ม, ลาวเทิง, ลาวสูง ตามลำดับ และถือได้ว่าเป็นความพยายามทางการเมืองในการสร้างความ

¹⁰⁵ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 133.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*, p. 134.

เป็นหนึ่งในเดียวกันของชาติและลดความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ต่าง ๆ¹⁰⁸ เพราะการแบ่งกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมีความพยายามจะเรียกกลุ่มชนชาติมอญ-เขมรและพวกออสโตรนีเซียน (Austronesian) ให้อยู่ในกลุ่ม “ลาวเทิง” แทนการเรียกคนในกลุ่มนี้ว่า “ชา” หรือ “ข้า” ซึ่งมีสถานะของชนชาติที่ต่ำกว่าชนชาติอื่นในอดีต¹⁰⁹ และท้ายที่สุด ผลของความเปลี่ยนแปลงการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้ก็ยังเป็นมรดกมาสู่รัฐบาลสังคมนิยมในปัจจุบันด้วย

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติ รัฐบาลกลับให้ความสำคัญกับกลุ่มลาวลุ่มมากกว่าคนลาวกลุ่มอื่น โดยเฉพาะการยกย่องให้พระพุทธรูปศาสนาซึ่งเป็นประชาชนชาวลาวลุ่มเชื่อถือและศรัทธาเป็นศาสนาประจำชาติและพระมหากษัตริย์ที่เป็นชาวลาวลุ่มเป็นผู้อุปถัมภ์สูงสุด อีกทั้ง จะเห็นได้ว่าหากเป็นงานพิธีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เจ้ามหาชีวิตจะเป็นผู้เสด็จเข้าร่วมพิธี แต่หากพิธีหรืองานของศาสนาอื่นจะมีเพียงรัฐมนตรีกระทรวงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นผู้ไปปฏิบัติหน้าที่แทน¹¹⁰

อีกประเด็นที่ทำให้กลุ่มคนลาวที่ไม่ใช่ลาวลุ่มรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่า คือ การเขียนประวัติศาสตร์ลาว ตัวอย่างเช่น เนื้อหาในแบบเรียนลาวสมัย รัฐบาล ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าวัฒนธรรมของลาวลุ่มและประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของล้านช้าง รวมทั้ง การยกย่องฝรั่งเศสในฐานะผู้พิทักษ์ลาวและผู้ที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในประเทศ โดยเฉพาะเรื่องราวของออกุสตาวิ และอธิบายว่า “ผู้ร้าย” ในประวัติศาสตร์ลาว คือ กลุ่มต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส ตัวอย่าง เช่น กบฏของชาวชา, กบฏแก้วของเจ้าฟ้าปัจฉิมวงศ์ของลาวตอนเหนือ เป็นต้น¹¹¹

ท้ายที่สุด ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในลาวยังคงเป็นปัญหาสำคัญของการอธิบายว่าชัยชนะของแนวลาวยึดขาดมาจากการความสามารถในการดึงมวลชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยให้เข้าร่วมได้นั้นมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด และ รัฐบาล เพิกเฉยและละเลยชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ

¹⁰⁸ Joel M. Halpern, Economy and Society of Laos: A brief Survey, (Yale University Monograph Series No.5, 1964), p. 5, quoted in Vatthana Pholsena, “Nation/Representation: Ethnic Classification and Mapping Nationhood in Contemporary Laos,” p. 180.

¹⁰⁹ Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, pp. 134-135.

¹¹⁰ Grant Evans, The Politics of Ritual and Remembrance: Laos since 1975, p. 51.

¹¹¹ Martin Stuart-Fox, A History of Laos, p. 80. เรียกชนชาติม้งว่าแก้วและเรียกเจ้าฟ้าปัจฉิมวงศ์ว่าปัจฉิมตามแบบเรียนในสมัย รัฐบาล.

เหล่านี้จึงพ่ายแพ้กันจริงหรือไม่ สำหรับประเด็นนี้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตไว้เพียงว่า การตัดสินใจเข้าร่วมต่อสู้ของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะการตัดสินใจของผู้นำชนกลุ่มน้อยที่เป็นตัวแทนของผู้นำแบบจารีตเดิม โดยเฉพาะกรณีของสีหนุ กัมมะดำ ผู้นำชาวลาวเทิงที่สนับสนุนแนวลาวฮักชาติ และจะเห็นได้ว่า ความนิยมของสีหนุในหมู่ประชาชนมีส่วนให้ขบวนการเวียดมินห์ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งโรงเรียน “โรงเรียนสีหนุ” สำหรับสมาชิกชนกลุ่มน้อยให้ได้เข้าเรียน¹¹² ซึ่งการเปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ได้เรียนหนังสือถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แนวลาวฮักชาติได้รับการสนับสนุนจากชนกลุ่มน้อย¹¹³ อีกด้านหนึ่ง นายพลวังเปา (นายฮิบ อ่างขาว) ที่สนับสนุน รบล. ก็เป็นตัวอย่างของความภูมิใจของชาวม้งในลักษณะเดียวกันกับสีหนุ เพราะนายพลวังเปาสามารถไต่เต้าจากทหารธรรมดาขึ้นมาจนได้เป็นนายทหารชั้นสูงสุดแห่งกองทัพลาวได้¹¹⁴

บทสรุป: ชัยชนะของแนวลาวฮักชาติ

สถานการณ์ทางการเมืองโลก ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสังคมนิยมของประเทศจีน ปี ค.ศ. 1949 และการตั้งรัฐบาลสังคมนิยมของเวียดนามเหนือปี ค.ศ. 1945 กระตุ้นให้ผู้นำลาวบางคน เช่น กะต่าย โดนสะสอลิดตัดสินใจเป็นฝ่ายเสรีนิยมตามแนวทางของสหรัฐแบบเต็มตัว อย่างไรก็ตาม การรับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐเพื่อนำมาพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจกลับกลายเป็นการเอื้อผลประโยชน์ให้กับนักการเมือง, ทหารบางกลุ่ม, เจ้าหน้าที่ลาว และพ่อค้าด้วยเหตุนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวจะเห็นความร่ำรวยของกลุ่มคนเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น เช่น บ้านหลังใหญ่, รถยนต์ราคาแพง, ลูกหลานไปเรียนเมืองนอก และตัวอย่างทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนคือการใช้อำนาจและเงินซึ่งส่วนหนึ่งได้รับจากการสนับสนุนของสหรัฐฯ ของนายพลพูมี หน่อสะหวัน โกงการเลือกตั้ง หรือ ภาพลักษณ์นักการเมืองธุรกิจของเจ้าบุญฮุ้ม ณ จำปาสัก (เจ้าบุญฮุ้ม มะจำปาสัก) ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ มากมายไม่อาจจะเป็น บ่อนคาสีในในเมืองปากเซและสะหวันนะเขต, สายการบินลาว, การลักลอบขนไม้เถื่อน รวมทั้ง ตระกูลชะนะนิคอน

¹¹² *Ibid.*, p. 144.

¹¹³ ปณิดา สระวาสี, “การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาวโดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่ ค.ศ. 1975-2000,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิภาควิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), น. 107-108.

¹¹⁴ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 139-141.

(ขณะนั้น) ตระกูลนักการเมืองซึ่งใช้ความสัมพันธ์กับนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงช่วยให้บริษัทของตระกูลได้รับสิทธิพิเศษ เช่น การสัมปทานบริษัทยาสูบ 555 และการยกเว้นภาษี¹¹⁵

นอกจากนั้น ยิ่ง “สงครามลับ” (“Secret War”) ของสหรัฐฯ ในลาวทวีความรุนแรงขึ้นมากเท่าไร ประชาชนก็ยิ่งไม่พอใจมากขึ้น¹¹⁶ โดยเฉพาะในช่วงต้นปี ค.ศ.1968 เมื่อขบวนการเวียดมินห์โจมตีเวียดนามใต้ได้ ใน “การโจมตีวันตรุษญวน” (“Tet Offensive”) และฝ่ายสหรัฐฯ ตอบโต้ด้วยการโจมตีพื้นที่ของกลุ่มเวียดมินห์และกลุ่มปะเทดลาวทางตอนเหนือของลาวมากขึ้น ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่สงครามเต็มตัวโดยเฉพาะบริเวณทุ่งไหหิน ซึ่ง ในขณะนั้น สหรัฐฯ ส่งเครื่องบิน B-52 ที่ระเบิดที่มีอำนาจทำลายล้างสูงเพิ่มมาจากเดิมเป็น 200-300 เที่ยวบินต่อวันในบริเวณทางภาคเหนือ¹¹⁷

ภาพลักษณ์ของนักการเมืองที่ร่ำรวยและผลลัพธ์จากสงครามเป็นข้อด้อยที่ทำให้แนวลาวยักซาดโจมตี รบ. ได้ง่ายขึ้น และยังมีผลให้ประชาชนที่เบื่อหน่ายสงครามตั้งคำถามการเข้ามาของสหรัฐฯ ในดินแดนลาวและเริ่มเอนเอียงไปสนับสนุนแนวลาวยักซาด¹¹⁸ ตัวอย่างเช่น สมพะวัน (สิมพะวัน) นักเขียนในวารสาร *มิตตะสอน* (*มิตตะสอน*) กล่าวสนับสนุนการต่อต้านสหรัฐฯ หนึ่งในโครงการสิบสองข้อของแนวลาวยักซาด และ สมพะวันยังชี้ให้เห็นว่า “สหรัฐฯ” เป็นภัยร้ายใกล้ตัวมากกว่าเวียดนามที่ รบ. มัวแต่หวาดระแวงการคุกคามของเวียดนามเหนือ¹¹⁹ รวมทั้ง สมพะวันยังแสดงความห่วงใยต่อสงครามที่เกิดขึ้นในลาวในบทกลอนที่กล่าวถึงผู้เสียชีวิตในสงครามอย่างเศร้าสลด

เขามรณาจากไปแล้ว

เขาผู้ยาก อยู่ยืน ถึงร้อยปี

แต่เขา กลายเป็นเหยื่อ คนใหม่

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 110, 159-160.

¹¹⁶ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 116.

¹¹⁷ *Ibid.*, p. 147-148.

¹¹⁸ MacAliser Brown, “The Communist Seizure of Power in Laos,” in Martin Stuart-Fox *Contemporary Laos*, (New York : St. Martin's Press, 1982) , p 30.

¹¹⁹ สมพะวัน อินทะวง, ซึนบ่ขาดบ่ให้คู่แข่ง, (เวียงจันทน์: สะมาคมห้องสมุดแห่งราชอาณาจักรลาว, 1973), น. 123-124, อ้างถึงใน สัญญา ชีวะประเสริฐ, “บทบาททางการเมืองของเจ้าสุภานุวงศ์ (ค.ศ. 1945-1975),” น. 57.

ของสงคราม ยี่สิบปี

... เขามรณาจากไปแล้ว

แต่ความหมาย ไม่มีแต่เพียงเท่านั้น”¹²⁰

ในอีกแง่มุมหนึ่ง ผลลัพธ์ของสงครามมีผลกระทบต่อคนในพื้นที่ที่เกิดสงคราม โดยเฉพาะตามแนวชายแดนมากกว่าประชาชนที่อยู่ในเวียงจันทน์ หรือ พื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง¹²¹ ฉะนั้น ปัญหาสงครามจึงเป็นเรื่องไกลตัวสำหรับคนเหล่านี้แต่คนในเมืองวิตกกังวลและสับสนมากกว่าคือ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ในทศวรรษ 1970 โดยเฉพาะปัญหาจริยธรรมและสังคมที่กำลังเสื่อมโทรมลงซึ่งปัญหาเหล่านี้ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง อีฟเวนส์ ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและความสับสนของสังคมผ่านคนสองกลุ่ม จากบทความในหนังสือพิมพ์ “เหยี่ยวยาหัวใจที่แตกร้าว” (“ຍູງຍາຫົວໃຈທີ່ແຕກຮ່າວ”) ซึ่งกล่าวถึง “รสนิยมควาบอย” (“ລົບຢົມຄວາບອຍ”) ของกลุ่มวัยรุ่นในเวียงจันทน์ว่าเป็นพวกนอกกรีต อีฟเวนส์อธิบายทัศนคติในบทความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนที่ยินยอมควาบอยต้องการการสร้าง

¹²⁰ สมพะวันเขียนบทกลอนนี้ลงตีพิมพ์ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1969 อ้างถึงใน กรานท์ เอ แวนส์, (ทรานซ์ เอ แวนส์) ประวัติศาสตร์โดยสังเขปของประเทศไทย: ประเทศกลางแผ่นดินใหญ่ เอเชียอาคเนย์ (ปะชาวัตโดยขัณฑ์ของปะเขตลาว: เมืองยูใจกาวย แชนดินไชย อาธิอาละเบ) (เชียงใหม่: ซิลเวอร์มัสบุ๊กส์, 2006), น. 160.

¹²¹ หลังจากการประชุมเจนีวา ค.ศ. 1954 ประเทศไทยถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นของฝ่าย รบ. ที่ซึ่งควบคุมไว้ได้ทั้งหมด 10 แขวงซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ตามเมืองใหญ่ๆตามริมแม่น้ำโขง เช่น จำปาสัก หลวงพระบางและเวียงจันทน์และปกครองด้วยระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อีกส่วนหนึ่งเป็นของฝ่ายแนวลาวยักซาดที่เรียกกันว่า เขตปลดปล่อย ซึ่งอยู่ในเขตพงสาลี, หัวพันและพื้นที่ทางด้านตะวันออกของที่ราบสูงบอละเวนทางภาคใต้ของประเทศจนกระทั่งขยายเขตการปลดปล่อยจนสามารถควบคุมพื้นที่ได้ถึงสองในสามของประเทศลาว จนกระทั่งต้นปี ค.ศ. 1973 พื้นที่ของฝ่าย รบ. เหลือเพียงแต่ในตัวเมืองที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเท่านั้น ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ปลดปล่อยได้ใน MacAlister Brown and Joseph J. Zasloff, *Apprentice Revolutionaries: the Communist Movement in Laos, 1930 – 1985*, pp. 124-127 และ Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, pp. 128-129.

สัญลักษณ์ใหม่ให้กับตนเองซึ่งเคยมีสถานะต่ำกว่ากลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมซึ่งกลุ่มผู้มีอำนาจส่วนใหญ่จะเติบโตภายใต้อิทธิพลจากฝรั่งเศสและมองอิทธิพลของสหรัฐฯ ว่าเป็นอันตราย¹²²

ความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาสังคมยังสะท้อนในวรรณกรรมต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะบอกเล่าเรื่องราวและปัญหาที่พบเห็นได้ในสังคม เช่น การทรมาน, สามีนอกใจและการมีภรรยาน้อย หรือ ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทที่สะท้อนให้เห็นในวรรณกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นกัน เช่น “พ่อยังไม่ตาย” (“พ่อยังไม่ตาย”) ¹²³ หรือ ปัญหาโสเภณีที่คาดกันว่าในปี ค.ศ. 1970 จำนวนโสเภณีในเวียงจันทน์มากกว่า 1,000 คน ในเรื่องสั้น “ลูกสาวที่เสียไป” (“ลูกสาวที่หายไป”) อันเป็นเรื่องราวของสาวชนบทที่หนีตามคนรักเข้ามาในเมืองแต่สุดท้ายกลับถูกทอดทิ้งและต้องทำงานเลี้ยงชีพด้วยอาชีพโสเภณี ¹²⁴

อนึ่ง ทศนะเหล่านี้ได้สะท้อนความจริงแห่งยุคสมัยของสังคมลาวได้อย่างชัดเจน ผู้คนตั้งคำถามกับความเจริญที่เกิดขึ้นในเวียงจันทน์และตระหนักถึงปัญหาความด้อยพัฒนาและทัศนคติอันล้าหลังของลาว ซึ่งความวิตกกังวลเหล่านี้เองที่กลายเป็นพลังสนับสนุนแนวลาวยักชาติและเริ่มต่อต้าน รบ. ที่กลุ่มนี้มองว่าเพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นและยังผนวกกับภาพลักษณ์นักการเมืองที่ทุจริตและการสนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงคราม ก็ยิ่งเป็นการทำลายตัวเองเร็วขึ้นและส่งผลให้ประชาชนเข้าร่วมกับแนวลาวยักชาติเพิ่มขึ้น

นอกจากนั้น การดำเนินงานด้านการขยายมวลชนของของแนวลาวยักชาติก็มีลักษณะที่เป็นระบบและมีเอกภาพเดียวกัน แม้ว่าจะถูกโจมตีบ่อยครั้งว่าเป็นตัวแทนของเวียดนามเข้ามากลืนชาติลาว แต่แนวลาวยักชาติ ก็สามารถโต้กลับได้ว่าการเคลื่อนไหวของแนวลาวยักชาติและกลุ่มเวียดมินห์มีลักษณะเป็นกลุ่มชาตินิยมที่ต่อต้านสหรัฐฯ ในฐานะของศัตรูรุกรานชาติลาวมากกว่าศัตรูของฝ่ายคอมมิวนิสต์¹²⁵ อีกทั้ง แนวลาวยักชาติยังมีโครงการทางการเมืองซึ่งกล่าวถึง

¹²² กรานท์ เอแวนส์, ประวัติศาสตร์โดยสังเขปของประเทศไทยลาว: ประเทศกลางแผ่นดินใหญ่เอเซียอาคเนย์, น. 161.

¹²³ Grant Evans, A Short History of Laos: The Land in Between, pp. 153-154.

¹²⁴ กรานท์ เอแวนส์, ประวัติศาสตร์โดยสังเขปของประเทศไทยลาว: ประเทศกลางแผ่นดินใหญ่เอเซียอาคเนย์, น. 163.

¹²⁵ สุธิดา ตันเลิศ, “โกสอน พมวิหาน กับพัฒนาการสังคมนิยมลาวระหว่าง ค.ศ. 1975-1986,” (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541), น. 51.

การสนับสนุนศาสนาพุทธและยกย่องเจ้ามหาชีวิตเป็นผู้นำเพื่อจูงใจให้ประชาชนในเขต รบล. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวลาวลุ่มเข้าร่วมด้วยได้¹²⁶

กล่าวสรุปได้ว่า ความแตกแยกระหว่างฝ่าย รบล. และแนวลาวยักชาติไม่อาจอยู่ร่วมกันได้อีก แม้ว่าในตอนเริ่มต้น ผู้นำของทั้งสองฝ่ายจะต่อสู้ร่วมกันในกลุ่มลาวอิสระ แต่ท้ายที่สุด ภายหลังการต่อสู้อันยาวนานระหว่าง 2 ฝ่ายกว่า 30 ปี ในปี ค.ศ. 1975 รบล. กลับเป็นฝ่ายที่แพ้ภัยตนเอง และอาจกล่าวว่าเป็นไปตามคำเตือนของเจ้าเพชรธาตที่เคยก้าวไว้ภายหลังเสด็จกลับมาประเทศลาว เมื่อปี ค.ศ. 1957 ว่า

ภัยอันตรายใหญ่หลวงที่สุดที่ทำให้คอมมิวนิสต์ลุกฮือขึ้น มาจากการนำความช่วยเหลือจากต่างชาติไปใช้อย่างเหลวแหลก. . .มันได้สร้างความรำววมหาศาลให้กับกลุ่มคนกลุ่มเดียวเท่านั้น ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนข้นแค้นเหมือนเดิม.... ประเทศลาวกลับมีกองกำลังทหารและตำรวจ 30,000 นาย ซึ่งถือเป็นภาระสิ้นเปลืองอันหนักหน่วงสำหรับพวกเรา เพราะจะต้องดึงกำลังคนมาจากภาคกสิกรรมและอุตสาหกรรม อีกทั้งกองทัพดังกล่าวนี้ไม่สามารถปกป้องประเทศชาติจากการรุกรานของต่างชาติได้¹²⁷

ในขณะที่ ปี ค.ศ. 1975 แนวลาวยักชาติได้รับการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมาก จนกระทั่งในวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1975 แนวลาวยักชาติประกาศยึดอำนาจทางการเมืองทั่วประเทศสำเร็จอย่างเป็นทางการ และ เดือนกันยายนปีเดียวกัน พรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่เคยดำเนินการเคลื่อนไหวแบบปิดลับก็ได้ปรากฏตัวสู่สาธารณะชนเป็นครั้งแรกพร้อมกับประกาศปฏิวัติประเทศและดำเนินการสร้างประเทศลาวให้เป็น “สังคมนิยม” ในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975

¹²⁶ ดูโครงการทางการเมือง 12 ข้อ ในภาคผนวก ก และ โครงการการเมือง 18 ข้อ ในภาคผนวก ค.

¹²⁷ Haynes Miller, “A Bulwark Built on Sand,” *The Reporter* (November 13, 1968): 11, quoted in Grant Evans, *A Short History of Laos: The Land in Between*, p. 117.